

GAP GEZİ REHBERİ - 1

GAZİANTEP - KİLİS - ADIYAMAN

Fotoğraflar

Kültür ve Turizm Bakanlığı Arşivi

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Arşivi

GAP Eylem Planı İletişim ve Tanıtım Projesi Arşivi

Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Kilis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Gaziantep Ticaret Odası Arşivi

Harita

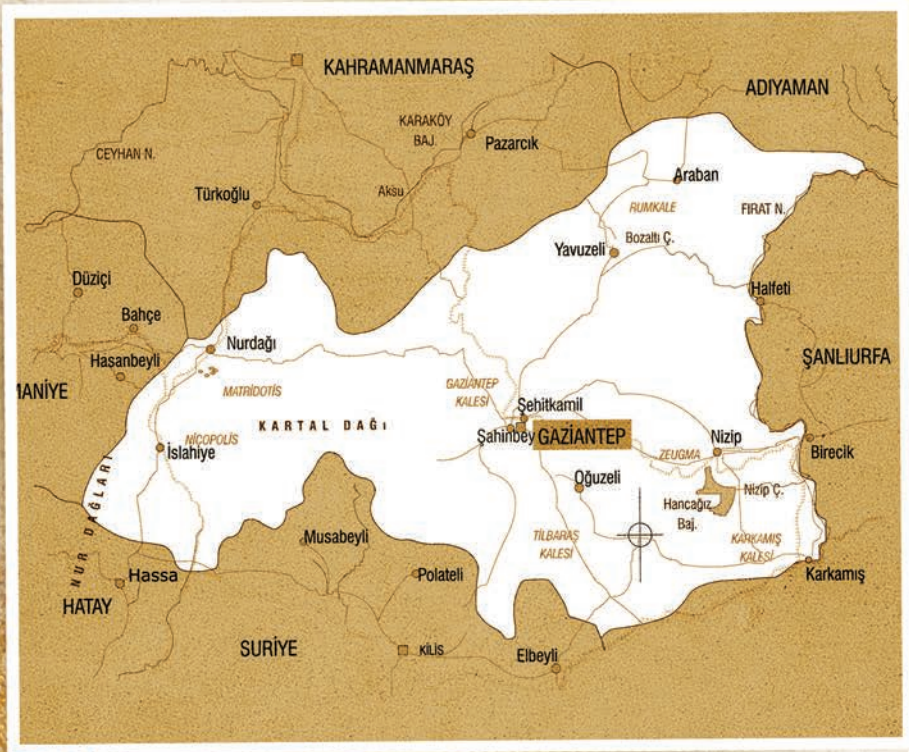
Güneydoğu Anadolu Rehberi,

Gaziantep Ticaret Odası Yayınları 2007

ISBN 978-605-4667-07-9

GAP GEZİ REHBERİ 1

GAZİANTEP

GAZİANTEP

6.222 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük şehridir. Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin birleşme noktasında yer alan Gaziantep, 36° 28' ve 38° 0' doğu boylamları ile 36° 38' ve 37° 32' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır.

Doğuda Şanlıurfa, kuzeydoğuda Adıyaman, kuzeybatıda Kahramanmaraş, batıda Osmaniye, güneybatıda Hatay, güneyde Kilis ve Suriye ile komşudur.

2010 yılı verilerine göre 1.700.763 kişilik nüfusuyla Türkiye'nin nüfus bakımından sekizinci büyük şehridir.

Deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 850 metre olan ilin %52'sini dağlar,%27'sini ovalar oluşturmaktadır. Gaziantep, Akdeniz ikliminden kara iklimine geçiş alanı üzerindedir. İç kesimlerde iklim karasal nitelik taşır. Gaziantep yaylasının yüksek kesimleri ve Sof Dağları'nda iklim daha da sertleşir. Zeytin ağaçlarının yoğunlukla ilin güneyinde oluşu bu bölgede Akdeniz ikliminin etkili olduğunu gösterir. Adını kentten alan Antep fıstığı ise, Nizip, Oğuzeli, Araban ve Yavuzeli ilçelerinde yetişir.

Çingene Kızı / Menad Mozaiği

BİR BAKIŞTA GAZİANTEP

Anadolu'nun ilk yerleşim merkezlerinden biri olan Mezopotamya ile bereket sembolü Akdeniz Bölgesi'nin kesişme noktasında bulunması, Gaziantep'i tarihin her döneminde önemli kılmıştır. Suriye, Kilis, Şanlıurfa, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adıyaman'a komşu olan Gaziantep; tarih boyunca değişik uygarlıkların, kültürlerin ve inançların harmanlandığı, farklı ırkların bir arada yaşadığı bir çekim merkezi olmuştur.

Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Hitit, Mitani, Asur, Pers, Büyük İskender, Selevkoslar, Roma, Bizans, İslam, Selçuklu, Türk-İslam ve Osmanlı dönemlerini yaşayan Gaziantep, bu dönemlere ait izleri ve eserleri günümüze taşımıştır.

Ünlü seyyah Evliya Çelebi "Dünyanın Gözbebeği Şehir" olarak tanımladığı Gaziantep'e olan övgüsünü şu satırlarla dile getirmektedir: "Bu şehri anlatmaya, ne dil ne de kalem yeter. Dünya yüzünden geniş bir ili, göz alıcı büyük yapıları, her yerde aranan eşyası, birçok mezraları, bolluk ve verimliliği, bitimsiz yiyecek ve içecek pınarları ve ırmakları ile burası "Şehr-i Ayıntab-ı Cihan"dır.

Organize Sanayi Bölgesi

Bakırcılar Çarşısı

Gaziantep özellikle son yıllarda sanayi ve ticaret alanında önemli atılımlar kaydetmiş, bölgenin en modern ve gelişmiş kenti haline gelmiştir. Bölgeler arasında bir köprü konumunda olan Gaziantep'te ticari yaşam oldukça canlıdır. Özel kişi ve kurumların yatırımları ile üretim ve ihracat merkezi haline gelen kentteki tarihî hanlar, bedestenler ve pasajların yanı sıra son yıllarda açılan büyük ve modern alışveriş merkezleri de ticari hayatı zenginleştirmiştir.

Türkiye'nin Ortadoğu'yla olan ticaretinde önemli bir merkez konumunu üstlenen, kendine özgü sanayileşme modeli, yarattığı potansiyel ve artan yatırımlarla bir sanayi kenti haline gelen Gaziantep; bugün imkânların son derece sınırlı olduğu bir bölgede 24 milyon metrekarelik 4 Organize Sanayi Bölgesi, Serbest Bölgesi, yaklaşık 5000 sanayi tesisi, 120 bin kişilik istihdam gücü ile dünyanın 134 ülkesine yıllık 3,5 milyar dolar ihracat yapan bir şehirdir.

Gaziantep; uluslararası havalimanı, demiryolu ve otobana bağlı karayolları ile geniş bir ulaşım ağına sahiptir.

Sanayinin beraberinde ziraate elverişli olan il toprakları zeytin, Antep fıstığı, meyve ve sebze bahçeleri, üzüm bağları, pamuk, nohut ve buğday tarlaları ile kaplıdır. Kent, Akdeniz ve kara ikliminin geçiş noktasındadır; özellikle güney kesimleri Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır.

Gaziantep'in Şahinbey, Şehitkamil, Oğuzeli, Nizip, İslahiye, Araban, Yavuzeli, Nurdağı ve Karkamış olmak üzere 9 ilçesi bulunmaktadır.

Fırat Nehri, Afrin, Nizip, Merziman Çayları, Karasu ve Alleben Deresi ilin başlıca akarsularıdır. Birecik ve Karkamış Baraj Gölleri, il merkezinde yer alan Zülfikar ve Burç Göletleri, Nurdağı sınırları içerisinde bulunan Çakmak, Nogaylar, Balıkan ve Gözlühöyük Göletleri ile kent adeta bir göller bölgesi haline gelmiştir.

Gaziantep Genel Görünümü

Gaziantep, yaban hayatı açısından da zengin bir ildir. İl genelindeki ormanlarda bol miktarda keklik, turaç, yaban ördeği, yaban kazı, kınalı baykuş, güvercin, serçe, arı kuşu, yaban domuzu, tavşan, su kuşları ve bildircin gibi av hayvanları bulunmaktadır.

GAZİANTEP ADININ KAYNAĞI

Ayıntab adını, suyunun güzelliğinden almıştır. “Ayn”; pınar, kaynak, suyun gözü, “Tab” ise; güzel pınar, güzel kaynak, bazı kaynaklara göre ise; güç ve takat anlamına gelmektedir. Şehre suyunun bolluğundan dolayı da bu ismin verildiği söylenmektedir.

“Ayıntab” adının ortaya çıkışına ilişkin farklı görüşler de vardır: *Ayıntab* sözcüğünün çıkış yeri Hitit dilinde “*Han Toprağı*” anlamına gelen “*Hantab*”dır. Çeşitli kaynaklarda kentin adına “*Hamtap*”, “*Hantap*”, Ermeni kaynaklarında ise “*Anthoph*” gibi adlandırmalarla rastlanılır.

Gaziantep'in yetiştirdiği ünlü tarihçi ve şair Bedrüddin Aynî'nin ifadesine göre, şehrin en eski ve asıl adı "Yüzük Kalesi" anlamına gelen "Kala-i Fûsus"dur. 13. yüzyıl İslam coğrafyacısı ve yazarlarından Yakut-el Hamevî'nin ifadesine göre ise "Aynütap" sağlam kale anlamına gelmektedir.

Ayıntab, Millî Mücadele döneminde gösterdiği kahramanlıklar sonucunda 1921 yılında aldığı Gazilik unvanının ardından "Gaziantep" olarak adlandırılmıştır.

ÇAĞLAR BOYUNCA GAZİANTEP

Dülük Antik Kenti

Gaziantep Kalesi

Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik sonra Hitit, Mitani, Asur, Pers, ardından Roma, Bizans, Selçuklu, Türk-İslam ve Osmanlı... Alışlageldiği üzere kentlerin tarihi söz konusu olduğunda birbiri ardına sıralanan çağlar ve uygarlıklar... Geçmiş yaşamların ayak izleri ve kentin dört bir yanını bezeyen tarihî eserler, kalıntılar, mabetler...

Dünyanın en eski kentlerinden biri kabul edilen Gaziantep, tarih öncesi çağlardan günümüze ulaşan çarpıcı tarihî eserler ve yerleşimler ile çevrilidir. Dülük, Karkamış, Sakçagözü, Yesemek, Zeugma ve Zincirli kentin farklı dönemlerdeki siyasi ve kültürel tarihine tanıklık etmektedir. Kalkolitik, Neolitik, Paleolitik dönemlerden ve Tunç Çağından beri iskân kalıntıları bulunan bölgede şu ana kadar ulaşılan eser genellikle Hitit, Roma ve Osmanlı dönemlerine aittir. Hitit uygarlığı döneminde bölge çok önemli bir kent konumundadır. Roma Dönemine ait en önemli kalıntıları ise, Zeugma ve Dülük Antik Kentleri vermektedir.

Bölgede yapılan araştırmalarda tarih öncesi çağlara ait yaklaşık 120 arkeolojik yerleşim yeri saptanmıştır. Tilmenhöyük, Sakçagözü-Coba Höyük, Gedikli-Karahöyük, Tilbaşar Höyüğü, Dülük gibi yerleşimlerde yapılan kazılarda tarih öncesi dönemlere ait çok değerli eserlere ulaşılmıştır. Yesemek, Zincirli Höyük ve Karkamış kazıları ise, Geç Hitit Dönemi'ne ait önemli buluntuların merkezidir.

M.Ö. 16. yüzyıldan itibaren bölgeye Hitit İmparatorluğu hâkim olmuştur. M.Ö. 1200'lü yıllarda Anadolu Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Geç Hititler, Zincirli ve Sakçagözü civarında şehirler kurmuşlardır. Bu dönemde Yesemek tüm krallığa heykel gönderen önemli bir heykel üretim merkezi konumundadır. Karkamış kenti ise, ana tanrıçası Kubaba kültü ile tüm Anadolu'yu ve kendisinden sonra gelen Yunan ve Roma medeniyetlerini etkileyen önemli bir merkezdir.

Dolmen Mezarı

Rumkale

Bölge, Hititlerden sonra Asurluların, Aramilerin ve M.Ö. 613-612 yılında Medler'in eline geçer. Persler ve daha sonra Makedonya Kralı Büyük İskender M.Ö. 334 yılında Büyük Asya seferi ile bölgeyi hâkimiyeti altına alır. Büyük İskender (M.Ö. 356 – M.Ö. 323)'in ölümünden sonra bölge Selovkos Krallığı'nın kontrolüne geçer. M.Ö. 150'li yıllarda Kommagene Kralı bölgenin siyasi otoritesi olmuştur. Kent, M.Ö. 64'den itibaren Roma İmparatorluğu'na bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Gaziantep ve çevresi Doğu Roma (Bizans) topraklarında kalmıştır.

Gaziantep ve çevresi M.S. 7. yüzyılın başlarında Müslüman Araplarla, Bizanslılar arasında sıkça el değiştirmiştir. Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Memlükler ve Osmanlıların hâkimiyetinde kalan Gaziantep, Haçlı Seferleri ve Moğol istilasını da yaşamıştır. Gaziantep'teki Bizans hâkimiyeti Hz. Ömer'in halifeliği döneminde İslam ordularının bölgeyi ele geçirmesiyle sona ermiştir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra bölgede Selçuklu İmparatorluğuna bağlı bir Türk devleti kurulmuştur. Kent, 1270 yılında Moğol istilasıyla yıkılmış ve bunu takiben Dulkadiroğulları ve Memlükler'in egemenliğine geçmiştir. Yavuz Sultan Selim'in 1516 yılındaki Mercidabık Seferinden sonra bölge Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır.

Osmanlı Döneminde Antep, Halep vilayetine bağlı bir sancaktır. 1. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlılar'ın yenik sayılmasıyla Antep için zor günler başlamıştır. 15 Ocak 1919'da önce İngilizler tarafından işgal edilen kent, bir müddet sonra Fransız işgaline sahne olmuştur. Antep halkı, 11 ay boyunca Fransızlara karşı üstün bir direniş sergilemiş ve 8 Şubat 1921 tarihinde TBMM tarafından Antep'e Gazilik unvanı verilmiştir. 20 Ekim 1921'de yapılan Ankara Antlaşması sonucu Fransızlar 25 Aralık 1921 tarihinde şehri boşaltmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk, 26-27 Ocak 1933 tarihlerinde şehri ziyaret etmiş ve nüfus kaydını burada yaptırarak Antepilerin mücadelesini bir defa daha takdir ettiğini ortaya koymuştur.

T.C.		Aile ismi, yani İkâp ve göhrevi		<i>Atatürk</i>					
		Adı		<i>Kemal</i>					
		Babasının adı		<i>Önemli Ali Rıza</i>					
NÜFUS HÜVVIYET GÜZDANI		Anasının adı		<i>Önemli Zübeyde</i>					
		Doğum yeri		<i>Selânik</i>					
		Doğum tarihi		<i>1881</i>					
No:51									
No:93/314 İl									
									
BAYTA NO: 84 CİLT NO: 010/01									
İLİ: Gaziantep		İLÇESİ: Merkez		MAHALLESİ: Boy					
KÖYÜ: Boy									
KİŞİNİN SIRA NO:	SERİYE NO:	ADI:	SODYADI:	ANNA VE ANASININ ADI VE SOYADLARINLA SAG OLEP OLMAKLA		DOĞUM YERİ:	DOĞUM TARİHİ:	MÜELİM İLİM VE BELİ DÖĞÜMLERİ:	DİNİ:
44	2	Ali Rıza Beyinle Gaye Hanımınla Kemal Beyinle	Atatürk	Ali Rıza Bey	Zübeyde Hanım	Selânik	1896	Yenişehir Cumhuriyet Roket	İslâm

Atatürk'ün Gaziantep Nüfusuna kayıtlı olduğunu gösteren belge

Şehitler Abidesi

TARİHİN İZLERİ

BELKIS / ZEUGMA

Belkis/Z Zeugma Antik Kenti, Fırat Nehri'nin kıyısında, Nizip'in Belkis Köyü sınırları içinde yer alır. Yaklaşık 20 bin dönümlük arazi üzerine kurulmuş olan antik kent, Fırat Nehri'nin geçilebilir en sığ yerinde olması, askerî ve ticari bakımdan stratejik bir bölge olması nedeniyle tarihin her döneminde önemini korumuştur.

Belkis / Zeugma Ören Yeri

Zeugma ilk kez M.Ö. 300 yılında, Makedonya Kralı Büyük İskender'in komutanlarından 1. Selevkos Nikator tarafından Fırat Nehri'nin kıyısına kurulmuştur. Selevkos'un kızı Laodikeia'nın Kommagene Kralı ile evlenmesi üzerine çeyiz olarak verilen kent, Kommagene Krallığı'nın dört büyük kentinden biri olmuştur. Bölgenin Roma Hâkimiyetine girmesinden sonra 4. lejyonun kente yerleşmesi ile Zeugma'nın önemi daha da artmıştır.

Fırat manzaralı evleri, nehir ticareti, sosyal yaşamdaki hareketliliği ile Zeugma, dönemin en büyük kenti olarak bir cazibe merkezi halini almıştır. Hem zengin, hem de askerî güce sahip olan Zeugma, en parlak dönemini Roma egemenliğinde yaşamıştır.

Zeugma'ya yerleşen tüccarlar, komutanlar ve varlıklı insanlar, Fırat manzaralı teraslarda çok sayıda villa yaptırmış, usta sanatçılar Fırat Nehri'nden çıkardıkları renkli taşlarla bu villaların tabanlarını, antik dönemin mitolojik konularını içeren mozaiklerle, duvarlarını ise fresklerle bezemişlerdir.

Görkemli kentin güzel günleri, Sasani Kralı I. Şapur'un Zeugma'yı ele geçirmesi ve yağmalaması ile son bulmuş, ardından gelen deprem felaketi de geride kalan güzellikleri tarumar etmiştir.

Zeugma, özellikle Roma döneminde, sanat alanında çok ilerlemiş, zengin villaları süsleyen mozaik döşemeler dünyadaki diğer örnekleri ile yarışır hale gelmiştir. Benzerlerine ülkemiz sınırları dahilinde yalnızca Efes Antik Kenti'nde rastlanılan mozaikler, arkeolojik açıdan büyük önem taşımaktadır. Kurtarma kazılarında ele geçen mozaikler ve diğer buluntular Zeugma'nın tam anlamıyla bir mozaik ve sanat merkezi olduğunu dünyaya kanıtlamaktadır.

Kurtarma kazıları sırasında ortaya çıkarılan ve bu alanda bir "dünya rekorunu" Gaziantep'e ve ülkemize kazandıran mühür baskılar (Bulla) da Belkis/Zeugma'yı eşsiz kılan özellikler arasında yer almaktadır. Toplam 65 bin adet mühür baskı, diğer bütün antik kentlerin tamamında bulunan mühür baskılarından (Bulla) daha çoktur.

Eşsiz mozaikleri ile tüm dünyanın ilgisini çeken kentin, Birecik Barajı'nın inşa edilmesi ile dörtte biri sular altında kalmıştır. Su altında kalan kesim, nehir manzaralı evlerden oluşmaktadır. Bu alanda yapılan kurtarma kazıları sonucunda çıkarılan mozaikler ve diğer buluntular, bugün Zeugma Mozaik Müzesi'nin en zengin koleksiyonunu oluşturmaktadır.

Yükselmekte olan baraj sularının altında kalacak bölümlerde yeni bir "kurtarma kazıları" başlatılması konusu GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı koordinasyonuna verilmiş; Packard İnsanı Değerler Enstitüsü (PHI) ile Kültür Bakanlığı arasında yapılan mutabakat sonucunda İngiliz Oxford Arkeolojik Ünitesi, Fransız Nantes Üniversitesi ve İtalyan Mimarlık Merkezi (CCA) restorasyon ekibinin katılımıyla kurtarma kazıları başlatılmıştır. Gaziantep Müze Müdürlüğü başkanlığında yapılan çalışmalar 4 Ekim 2000 tarihi olan suların yükseleceği son seviyeye kadar alanda (B Bölgesi) devam etmiştir. Bu çalışmada Zeugma B bölgesinde 1 kilometrelik bir şerit üzerinde 19 ayrı kazı alanında çalışılmıştır. Çalışılan bu alanlar günümüzde büyük ölçüde baraj gölü altında kalmıştır.

Achilles Skyrosta Mozaïği

Eros ve Psykhe Mozaïği

Kentin geri kalan bölümünde antik kaynaklara ve arkeolojik verilere dayanılarak neler olduğu tahmin edilmektedir. Yerleşimin en yüksek tepesi olan Akropolis'te bereket ve kader tanrıçası Tykhe'nin tapınağı'nın olduğu, kent sikkelerindeki tasvirlerden bilinmektedir.

Çevresindeki ovalara hâkim, kartal görünümlü bu tepe, Zeugma'nın büyüklüğünü ve görkemini de yansıtmaktadır. Kentin kuzeyinde toprak altında; agora (halk meydanı), odeon (konser mekânı) ve hamam gibi halk yapıları, batısında; tiyatro, askerî kamp, kuzeybatısında; atölyeler, kentin güney ve batı taraflarında nekropol (toplu mezar) alanı yer almaktadır.

Omuzlarından akıp giden nehir canavarıyla denizler tanrısı Oceanos ile eşi Tethyis, savaşa katılırsa öleceği kehanetiyle anne ve babasının kadın kılığına sokarak saklamaya çalıştığı Truva'nın savaşçı ruhlı, yenilmez kahramanı Achilles, yunusların üzerinde oltasıyla balık avlayan kanatlı, aşk tanrısı güzellik sembolü Eros, buğday başaklarından başına taç geçirmiş Bereket Tanrıçası Demeter... Kimi bir havuzun zemininde, kimi bir yemek salonunun duvarında, kimi de odaların tabanında bulunmuş mitolojik Yunan Tanrıları'nı betimleyen eşsiz mozaiklerden birkaçı.

Zeugma Antik Kenti

Mühür Baskıları (Bullalar)

Sağ elindeki çiçeğe karşılık diğer elinde sımsıkı tuttuğu mızrak ile Mars ya da diğer adıyla savaş tanrısı Ares'in, ziyaretçileri büyüleyen muhteşem bronz heykeli Zeugma'nın askerî önemini gözler önüne sermektedir.

DÜLÜK ANTİK KENTİ

600 bin yıllık tarihi ile Dülük Antik Kenti, dünyanın bilinen en eski kentlerinden biridir. Kent merkezinin 11 kilometre kuzeyinde yer alan Dülük, insanlık tarihinin belli başlı tüm evrelerine tanıklık etmiş, izlerini günümüze ulaştırmıştır. Dülük Köyü ve çevresi Mitras Yeraltı Tapınağı, görkemli kaya mezarları, devasa boyutlarda kaya bloklarının çıkarıldığı taş ocağıyla adeta bir açık hava müzesi gibidir.

Kent, Antik Dönemde güney, kuzey, doğu ve batıdan uzanan ticaret yollarının kesiştiği bir kavşak noktasında yer almaktadır. Dülük; Antik Kent ve Kutsal Alan olmak üzere ikiye ayrılır. Antik yerleşim, Keber Tepesi ve çevresinde toprak altındadır. Kutsal alan ise Dülükba Tepesi'nde yer alır. Dülük; Teşup, Zeus ve Jüpiter Dolikhenos inançlarının kült (din) merkezidir.

Tarihin her döneminde insan yerleşimine sahne olan Dülük'te Keber Tepesi'nde yapılan bilimsel kazılarda Alt Paleolitik Döneme ait çakmak taşı aletler ve bu aletlerin yapıldığı atölyeler bulunmuştur. Burada üretilen bir alet tipi bilimsel literatürde 'Dülükien' adıyla anılmaktadır. Büyük bir bölümü toprak altında olan kentte gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda; yeraltında inşa edildiği anlaşılan Mitras Tapınakları'nın en büyüğü olan Mitras Yeraltı Tapınağı ve 600.000 yıl öncesine tarihlenen Şarklı Mağara gün ışığına çıkarılmıştır. Şarklı Mağara'nın duvarlarında ilk sayı sisteminin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anadolu'da varlığı bilinmeyen ve *Mithraeum* olarak anılan Mitras Yeraltı Tapınağı, 1997 yılında bulunmuştur. Tapınakta, Tanrı Mitras bir boğayı öldürürken resmedilmiştir. Helenistik dönemde Anadolu'dan Avrupa'ya uzanan Mitra dini büyük rağbet görmüş ve kitleleri etkisi altına almıştır. Doğanın en güçlü hayvanı olan boğayı kurban edip, kanıyla yıkanarak ve içerek boğanın sembolize ettiği tanrının gücüne ve ölümsüzlüğüne kavuşma tarzında simgeleştirilen ayinler, mistik güçlerin evi kabul edilen yeraltı tapınaklarında yapılmıştır.

Dülük Antik Kenti / Kaya Mezar

Dülük Antik Kenti

Dülük Köyü'nün yaklaşık 3 kilometre güneyindeki 1.020 rakımlı ve ülkemizin en büyük yapay orman alanı içindeki Dülükbaba Tepesi'nde, Jüpiter Dolichenus Tapınağı'nın toprak altındaki kalıntıları ile bu tapınağın kutsal alanı içindeki ruhban sınıfı mensuplarına ait oda mezarlar yer almaktadır.

GAZİANTEP KALESİ

Şehrin merkezinde yükselen Gaziantep Kalesi, ihtişamı, heybetli duruşu ve gizemli tarihi ile ülkemizdeki kalelerin en güzel örneklerindedir. Asırlar öncesinden "Kaleler Mimar" olarak nam salan Bizans İmparatoru İustinianus'tan, Memlûklü Sultanı Kayıtbay'dan, Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman'dan günümüze izler taşımaktadır.

Gaziantep Kalesi'ne ilişkin bugüne kadar açığa kavuşmayan en önemli nokta yapının inşaa tarihidir. Yapılan arkeolojik kazılar neticesinde, kalenin ilk olarak M.S. 2-4. yüzyıllarda Roma Dönemi'nde bir gözetleme kulesi olarak yapıldığı ve zaman içerisinde genişletildiği anlaşılmıştır.

Gaziantep Kalesi

Gaziantep Kalesi

Bugünkü şeklini M.S. 4. yüzyılda, Bizans İmparatoru İustinianus döneminde almıştır. Kalenin kapı kimeri üzerinde yer alan 1481 tarihli onarım kitabesi, yapının Memlûk döneminde Sultan Kayıtbay tarafından onartıldığını göstermektedir. Batı yönüne bakan demir kapı üzerinde bulunan 1557 tarihli onarım kitabesi ise, Kanuni Sultan Süleyman döneminde geçirdiği kapsamlı onarımı tarihlemektedir.

Dış cephe duvarının yapımında kalkerli taş kullanılan kale 100 metre çapında, 1200 metre uzunluğunda, muntazam bir daire biçimindedir. Kale bedenleri üzerinde 12 kule mevcuttur. Kale içerisinde İmam-ı Gazali'nin türbesi, cami, sarnıç, burç ve yapı kalıntıları yer almaktadır.

Restore edilerek, Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panoraması Müzesi'ne dönüştürülen zindanların bulunduğu yaklaşık 190 metre uzunluğundaki galeri ise, müze olarak kent kültür yaşamına katkı sağlamaktadır.

RUMKALE

Üç yanı zümrüt yeşili göl ve bunu çevreleyen dik, sarp kayalıklı tepelerle doğa ve insan harikası bir yerleşim. Hristiyanlık tarihinin en önemli din merkezlerinden biri. Hz. İsa'nın havarilerinden Johannes'in İncil'i kopya ettiği, yüz binlerce kişinin ziyaret ettiği kutsal mekân ve antik çağlardan bu yana tüm heybetiyle hırçın Fırat'ın kucağındaki Rumkale.

Tarih boyunca birçok medeniyetin gözlerini kamaştıran Rumkale, Fırat Nehri ile Merzimen Çayı'nın kesiştiği, yüksek kayalarla örtülü bir tepe üzerinde konumlanmıştır.

Antik dönemden günümüze kadar *Şitamrat*, *Kal-a Rhomayta*, *Hromgla*, *Ranculat*, *Kal-at el Rum*, *Kal-at el Müslimin* ve *Kale-i Zerrin* gibi birçok isimle adlandırılan Rumkale'deki mimarî kalıntılar Geç Roma ve Orta Çağ karakteri taşımaktadır.

Güçlü bir savunma sistemine sahip ve stratejik konumuyla Fırat boylarına hâkim olan kale, sırasıyla Hitit, Asur, Med, Pers, Roma ve Arap medeniyetlerinin yönetiminde kalmıştır.

3500 metrekarelik bir alana yayılan kalede bugün görülebilen yapılar arasında Aziz Nerses Kilisesi, Barşavma Manastırı çok sayıda yapı kalıntısı, su sarnıçları, kuyu ve bir de hendek yer almaktadır.

Rumkale

Birecik Baraj Gölü'nün faaliyete geçmesiyle üç tarafı sularla çevrili bir yarımada görünümüne bürünen Rumkale, tarihi imkânsız kültürel zenginliğinin yanı sıra atlı veya yaya doğa yürüyüşüne ve tekne turuna uygun imkânlar sunarak doğal güzelliğiyle büyülemektedir.

TİLMEN HÖYÜK

İslahiye ilçesinin doğusunda, Karasu Çayı kıyısında bulunmaktadır. Anadolu'nun Hattuşa'dan sonra en görkemli şehirlerden biridir. 21 metre yüksekliğindeki höyüğün surları dörtgen şeklindeki kulelerle desteklenmiştir ve üzerinde çok sayıda anıtsal yapı bulunmaktadır. Halpa Krallığı'nın merkezi olduğu tahmin edilen höyükte gerçekleştirilen kazılar sonucunda yaklaşık 7000 yıllık insan yerleşiminin izleri bulunmuştur. Höyüğe ait buluntular eski Mezopotamya ve Suriye kültürleri ile eski Anadolu kültürleri arasındaki bağı ve karşılıklı ilişkiyi göstermektedir.

Rumkale

SAKÇAĞÖZÜ (COBA) HÖYÜK

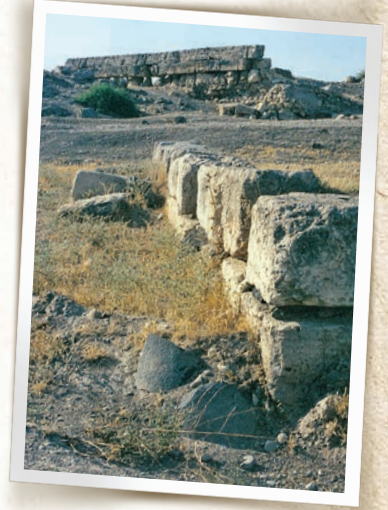
Sakçağözü (Keferdiz) Bucağı'nın 3 kilometre kuzeyinde yer alan Coba Höyük, Geç Hitit Dönemi'nin önemli merkezlerinden biridir. Höyük üzerinde ele geçen buluntular arasında yer alan Coba Kasesi arkeoloji literatüründe yerini almıştır. Höyük üzerinde M.Ö. 1. bin yıla tarihlenen Geç Hitit Çağı krallık merkezi gün ışığına çıkarılmıştır. Berlin Müzesi, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenen Sakçağözü Kabartmaları, Arami Sanatı'nın en yetkin örnekleri arasında sayılmaktadır.

ZİNCİRLİ (SAM'AL) ÖREN YERİ

İslahiye'nin Fevzipaşa Bucağı'nda yer alan Zincirli Höyük, Geç Hitit Dönemi krallık merkezlerinden biridir. Yazılı belgelerde krallığın adı *Sam'al* ya da *Ya'idi* olarak geçmektedir. Kazılarda surlar, kapılar ve çok katlı saray kalıntıları bulunmuştur. Bölgede bulunan ve Kral Barrakab Çağına tanık olan ortostatlar (duvar kaplaması), Berlin Müzesi, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir.

Zincirli Ören Yeri

Karkamış Antik Kenti

KARKAMIŞ ANTİK KENTİ

Fırat Nehri'nin batı kıyısında, Türkiye-Suriye sınır hattı üzerinde Yakındoğu arkeolojisinin en önemli yerleşimlerinden biri olan Karkamış Antik Kenti yer almaktadır. Karkamış, Antik Çağlarda doğunun sanat ve kültür merkezidir. Gılgamış Destanı'nda, Geç Hitit Döneminde antik şehrin ortostatları üzerinde kurulduğu tasvir edilen yörede, bugün iç ve dış şehir surları, tapınaklar ve ev kalıntıları göze çarpmaktadır.

Karkamış krallarından söz eden ilk belgeler M.Ö. 1700'e doğru ortaya çıkar. Hitit İmparatorluğu'nun M.Ö. 12. yüzyılın başlarına doğru yıkılışını izleyen 300 yıl içinde kurulmuş olan Geç Hitit Krallıkları'nın en güçlüsü Karkamış Krallığı'dır. Yapılan kazılar sonucu ulaşılan kabartmalar; Tanrıça Kupapa ve onun adına yapılan tören alayındaki askerlerin, rahiplerin, uzun ve düz kılıçlarla silahlanmış prens betimlemeleriyle M.Ö. 1. bin yıl başlarındaki yaşam biçimine, giysilerine ve kültürüne ışık tutmaktadır. Karkamış kabartmalarının büyük çoğunluğu bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Suriye sınırında bulunan mayınlı sahanın temizlenmesinin ardından Karkamış Harabeleri, yapılacak arkeolojik kazılarla ortaya çıkacak ve Yakındoğu Tarihi'ne ışık tutacaktır.

CINCIKLI ÖREN YERİ

Cıncıklı Ören Yeri, İslahiye ilçesine bağlı Altınüzüm beldesinde bulunmaktadır. Yüzeyinde bulunan mozaik taşlarından dolayı yöre halkı tarafından Cıncıklı olarak adlandırılmaktadır. Ören yerinde, bazalt taşlardan yapılmış birçok yapı kalıntısı bulunmakta, ancak mahiyeti anlaşılammaktadır. Ören yerinde bulunan kilise içerisindeki mozaiklerde *Grekçe* ve *Süryanice* yazıtlara rastlanmaktadır. Yazılı mozaikler ilk paleografik tespitlere göre en erken M.S. 7-8. yüzyıllara tarihlenmektedir. Süryanice yazıtlar Gaziantep yöresinde ünik örnekler olması açısından önem taşımaktadır.

YESEMİK AÇIK HAVA MÜZESİ VE HEYKEL ATÖLYESİ

Yesemek, dünyanın bilinen ilk açık hava heykel atölyesidir. Günümüzden 3.500 yıl önce, “*Hitit Taş Ocağı* ve *Heykel Atölyesi*” adı ile kullanıma açılan Yesemek, İslahiye ilçesinin güneydoğusunda Karatepe sirtlarında yer alır.

Yöre halkı tarafından “*Heykel Tarlası*” olarak adlandırılan Yesemek, yaklaşık 110.000 metrekarelik alanı kapsamaktadır. Yemyeşil dağın eteğinde, tonlarca ağırlığında yüzlerce heykel antik dönemlerden günümüze izler taşımaktadır.

Müzenin bulunduğu arazi, dolarit olarak adlandırılan sert ve ince gözenekli bazalt taşlardan oluşmaktadır. Arazi üzerinde taslak işçiliğinin tüm safhalarını yerinde izlemek mümkündür. Dönemin sanatkarlarınca, yüzey kayası üzerinde, blok sınırları belirlendikten sonra düzenli kanallar açılmakta, bu oyuklara kuru ağaç parçaları çakılmaktadır. İslatılarak genişleyen ağaçlar kaya bloğu çatlatarak yerinden koparmakta, elde edilen bazalt bloklar, ağaç kızaklarla yamaçtaki çalışma alanına indirilmekte ve heykel taslakları sergileneceği yere götürülmektedir. Taslakların detay çalışması ve ince işçilikleri de yerinde tamamlanmaktaydı. Yesemek Heykel Atölyesinde taslağı yapılan heykeller Zincirli, Sakçagözü, Kayabaşı, Gözlühöyük gibi Hitit kentlerine gönderilmekteydi.

Yaklaşık 300’ün üzerinde yontu taslağının toprak altından çıkarılarak sergilendiği Açık Hava Müzesi’nde, taslakların büyük çoğunluğunu kapı aslanları oluşturmaktadır. Anıtsal sfenksler, ayı adamlar, savaş arabaları, Amanos Dağlarını temsil eden dağ adamları, av sahnesi kabartmaları da müzede hayat bulan eserler arasındadır.

Bu büyüklükte bir sahayı kaplayan atölye ve bu atölyede mesleğini icra eden heykeltıraş sayısı değerlendirildiğinde, Yesemek çağlar öncesinde bu topraklarda yaşayan halkların sanata verdikleri önemi de gözler önüne sermektedir.

SEPTİMUS SEVERUS KÖPRÜSÜ

Karasu Çayı üzerindeki tarihî Septimus Severus Köprüsü, bölge halkı tarafından "Kırık Köprü" olarak adlandırılmaktadır. 4. Scythica Lejyonu tarafından inşa edilen köprü, antik dönemlerde Dülük ve Zeugma'dan Samsat'a uzanan yol üzerinde önemli bir geçittir. Kesme taş bloklardan inşa edilen köprünün, uzunluğu 30 metre, yüksekliği 8 metredir. Orijinali beş ayak üzerine inşa edilen köprünün yalnızca iki ayağı günümüze ulaşabilmiştir.

ANIT MEZARLAR

Gaziantep'in Araban İlçesi Elif, Hisar ve Hasanoğlu Köyleri'nde Roma yapısı olduğu tahmin edilen üç anıt mezar yer almaktadır. Buldukları köylerin adı ile anılan anıt mezarların, dönemin üst düzey yönetici ya da yüksek rütbeli askerleri için inşa edildiği düşünülmektedir.

Elif Anıt Mezarı

Hisar Anıt Mezarı

Hasanoğlu Anıt Mezarı

ELİF ANIT MEZARI

Anıt, M.S. 2-3. yüzyıllara tarihlenmektedir. Önceki dönemlerde Sugga kenti olarak bilinen anıt mezarın yer aldığı Elif Beldesi, Fırat Nehri'ne paralel uzanan Zeugma-Samsat ve batıdan gelen Dülük yollarının kesişme noktasındadır. Kesme taştan inşa edilen mezarın korint tipi işlemeli sütun başlıkları üzerinde, yarım daire biçiminde kemerler bulunmaktadır. Kemerlerin üst köşelerini Roma Dönemi'ne ait Medusa başları çevrelemektedir.

HİSAR ANIT MEZARI

Hisar Köyü'nde bulunan anıt mezar, yapım tekniği ve biçim olarak M.S. 2-3. yüzyılları işaret etmektedir. Düzgün kesilmiş taş bloklardan inşa edilen yapı; mezar odası, sütunlu podyum ve çatı olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Süsleme yönünden sade bir yapı ortaya koymaktadır.

HASANOĞLU ANIT MEZARI

Hasanoğlu Köyü'nde bulunan anıt mezarın, kuzey ve doğu cephelerindeki duvarların tamamı, kaidenin de yarısı yıkılmış durumdadır. Ciddi oranda tahrip olan anıt mezarın, güney ve batı cephelerindeki paye sütunlarıyla üzerine oturan kemerlerdeki ince işçilik ve mimari estetik dikkat çekicidir.

MÜZELER

Gaziantep ve çevresi antik dönemlerden bu yana birçok uygarlığı barındıran köklü ve zengin bir tarihe sahiptir. Kent genelindeki müzeler çağların getirdiği eşsiz birikimi sergileyerek tarihe ışık tutmaktadır.

Zeugma Mozaik Müzesi, Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Hasan Süzer Etnografya Müzesi, Yesemek Açık Hava Müzesi, Gaziantep Savaş Müzesi, Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi, Medusa Cam Eserler Müzesi, Gaziantep Kültür Tarihi Müzesi, Bayazhan Kent Müzesi, Saklı Konak Bakır Eserleri Müzesi, Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panoraması Müzesi ile Gaziantep adeta bir müzeler kenti haline gelmiştir.

ZEUGMA MOZAIK MÜZESİ KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ

Antik Zeugma Kenti'nde, ulusal ve uluslararası arkeolojik bilim heyetlerinin katılımı ile 1987-2004 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında, binlerce muhteşem eser ortaya çıkarılmış, eserlerin bir kısmı 2005 yılında teşhire sunulmuştur. Ancak, Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nin eserlerin tamamının teşhiri için yeterli gelmemesi üzerine Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi ve Kültür Merkezi, tarihî İpek Yolu üzerinde inşa edilmiştir.

6800 metrekare alanda Zeugma Antik Kenti'nden çıkan muhteşem mozaiklerin yanı sıra Gaziantep Bölgesi'ne ait 2400 metrekare mozaik de sergide yerini almıştır.

Zeugma Mozaikleri'nin beraberinde dünyadaki en büyük Bizans Mozaikleri koleksiyonu ile özel bir yere sahip olan Zeugma Mozaik Müzesi, dünyanın en büyük mozaik müzesi haline gelmiştir.

GAZİANTEP ARKEOLOJİ MÜZESİ

Gaziantep Arkeoloji Müzesi, 3500 metrekare teşhir alanına sahiptir. Zeugma Mozaik Müzesi'nin tamamlanmasının ardından, mozaiklerin sergilendiği 16 teşhir salonunda yeni teşhir tanzim çalışmaları yapılmaktadır.

Tunç Çağı Mezarı

Tabiat Vitrini

Kronolojik müze bölümündeki beş salonda ise, Gaziantep ve çevresinin kronolojisi ile ilgili 1752 eser sergilenmektedir.

Müzedeki tabiat tarihi vitrini, deniz canlılarının fosilleri, mamut iskeleti ve insanoğlunun ilk izlerini yansıtan 600.000 yıl öncesine ait, özellikle Dülük ve Fırat boylarından toplanan Paleolitik taş aletlerin sergilendiği vitrinler yer almaktadır. Tunç Çağı salonunda, tunçtan yapılmış kargı, mızrak, kılıç, balta, heykel, çömlek ve takıların yanı sıra bir Tunç çağı mezarı, içinin tüm buluntuları ile orijinal olarak yeniden kurulmuştur. Hitit ve Asur taş eserlerinin bulunduğu salondan küçük buluntular odasına geçilmektedir. Odada, Arkaik Dönemden başlayarak, Helenistik Dönemde İskender ile devam eden gümüş sikkeler ve bronz Roma sikkelerini izlemek mümkündür.

HASAN SÜZER ETNOGRAFYA MÜZESİ

Tarihî bir konakta hizmet veren müze; Antep'in etnografik yapısını mankenler eşliğinde canlı anlatımlarla günümüze taşımaktadır. Ana kaya içine oyulmuş mahzen üzerine üç kat olarak inşa edilen müze binası, günlük yaşamdaki fonksiyonlarına göre, yöreye özgü eşyalarla donatılmıştır. Müze teşhirinde, Antep Halkı'nın geleneksel yaşantısı mankenlerin sunumu ile canlandırılmaktadır. Bina içerisinde ayrı bir bölümde ise, Antep Savunması'nda kullanılan silahlar, savaş araçları, belgeler, kahraman gazi ve şehitlerin fotoğrafları sergilenmektedir. Müze binası aynı zamanda üç neslin bir arada yaşadığı tipik bir Antep evinin tüm özelliklerini yansıtmaktadır.

ŞAHİNBEY SAVAŞ MÜZESİ

Panolar, savaş aletleri, millî mücadele yıllarına ait etnografik eserlerin sergilendiği; İmalat-ı Harbiye, Boş Kovan Toplayan Çocuklar, Çello'nun Emînesi'nin Savaşa Daveti gibi unutulmayan mizansenlerin heykellerle canlandırıldığı Şahinbey Savaş Müzesi, Antep Destanı'nın bilinmeyen yönlerine ışık tutuyor. Yakın tarihimizdeki en büyük kahramanlık destanının canlandırıldığı Savaş Müzesi, Şehreküstü'nde tarihî bir Antepevi'nde faaliyet göstermektedir.

EMİNE GÖĞÜŞ MUTFAK MÜZESİ

Dünya mutfakları arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan Gaziantep Mutfağı, Tarihî Göğüş Konağı'nda hayat bulan müzede ziyaretçilerini lezzet yolculuğuna çıkarıyor. Çeşitliliği ve zenginliğiyle ün yapan Antep mutfağında kullanılan araç-gereçler ve malzemelerin tanıtıldığı müze asırlık lezzetleri, Gaziantep Kalesi'nin eteklerinde tarihî bir konakta sergiliyor.

GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİ

Tekke Camii külliyesinde yer alan müzede, Mevlevî kültürünün beraberinde vakıf kültür varlıklarından seçilen maden eserler, el yazması Kur'an-ı Kerim'ler, Türk Hat Sanatı'ndan örnekler, tarihî halı ve kilimler teşhir edilmektedir.

MEDUSA CAM ESERLER MÜZESİ

Gaziantep Kalesi civarında, eski bir Antepevi'nde hizmete açılan müzede, Roma ve İslami döneme ait cam eserlerin yanı sıra, Eski Tunç Çağına ait bronz ve pişmiş toprak eserler sergilenmektedir.

Gaziantep. Mevlevihanesi Vakıf Müzesi

Zeugma Helenistik Roma Vitriini

BAYAZHAN KENT MÜZESİ

Kentin tarihî, turistik mekânları, doğal güzellikleri, ekonomisi, el sanatları, yemekleri vb. kültürel zenginliklerin vurgulandığı Bayazhan Kent Müzesi, Gaziantep kültürünü ziyaretçilerine yaşayarak, hissederek tanıma imkânı sunmaktadır.

GAZİANTEP SAVUNMASI VE KAHRAMANLIK PANORAMASI MÜZESİ

Gaziantep Kalesi zindanlarının bulunduğu galeri içerisinde faaliyet gösteren müze de, Antepililerin direniş destanı; panolar, kahramanlara ait heykel ve rölyefler eşliğinde anlatılmaktadır.

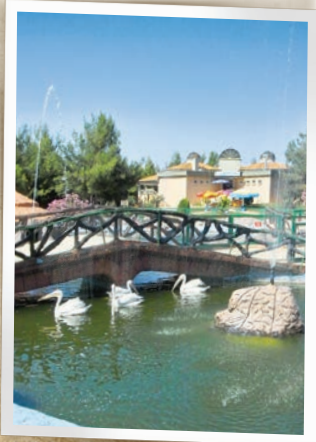
DOĞAL GÜZELLİKLERİ

HAYVANAT BAHÇESİ

Türkiye'nin en büyük doğal hayatı koruma ve rekreasyon alanı, 250 tür ve 4000 sakini ile Gaziantep'te Burç Ormanları içerisinde doğa tutkunlarını beklemektedir.

1000 dönümlük bir alan üzerinde faaliyet gösteren hayvanat bahçesi ülkemizin mekânsal olarak en büyük, dünyanın ise sayılı hayvanat bahçeleri arasındadır. Çevre illerden ve özellikle Suriye'den sayısız ziyaretçiyi ağırlayan alan içerisinde dünyanın en büyük iki akvaryumundan biri olan 21 bölümlü akvaryum, maymun evi, deve-lama evi, at evi, kanguru evi, dev kuş kafesleri, yırtıcı hayvanlar için barınaklar bulunmaktadır.

Yüzlerce kuş türünün yaşadığı kafes 400 metrekarelik bir alana kurulmuştur. Tropik ortamlarda yaşayan kuşlar için özel ısıtılmalı bölümlerin de yer aldığı kuş kafesinde, 90 cins ve 929 kuş bulunmaktadır. Deniz ve tatlı su canlılarının bulunduğu 1200 metrekarelik alanda yer alan akvaryum bölümü, 450 ton su kapasitelidir. Akvaryumda 74 tür ve 2700 balık bulunmaktadır.

100. YIL ATATÜRK KÜLTÜR PARKI

Festival alanı, çocuk oyun alanları, yürüme yolları, bisiklet yolları, oturma alanları, çay bahçeleri, amfi tiyatro, ışıklı gösteri havuzları, botanik bahçesi, planetarium (gökevi) ve olimpik spor kompleksleri ile, 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı, Ortadoğu'nun en büyük kültür parkı olarak kent merkezini süslemektedir. 2.200.000 metrekaresel bölümü tamamlanan parkın, toplam 3.500.000 metrekaresel bir alan üzerine kurulması planlanmaktadır.

HIZIR YAYLASI

Yeşilin onlarca tonunun, gök mavisi ile kucaklaştığı Hızır Yaylası, bakir doğası, eşsiz manzarası ve rengârenk kır çiçekleri ile büyüler doğa tutkunlarını. İslahiye-Altınüzüm beldesinin 20 kilometre batısında Amanos Dağları'nın tepesinde bulunan Hızır Yaylası, her mevsim yemyeşildir.

Çam, sedir, köknar, çınar, kızılâğaç ve ardıç ağaçlarının çevrelediği, buz gibi kaynak sularının beslediği yaylalar topluluğu, 1994 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Turizm Merkezi ilan edilmiştir. Dağlardan inen kar suları ve kaynakların hayat verdiği kardelen, nergis, papatya, lale, yabancı siklamen, mantıvar ve diğer çiçeklerle, dağ çayırlarının kapladığı görülmeye değer bir yayladır.

SOFDAĞI YAYLASI

Gaziantep'i tepeden izlemek, doğa ile baş başa kalmak, temiz havayı solumak, tabiatın kucağında dinlenmek, huzur bulmak isteyenler için Sofdağı Yaylası ideal bir mekân.

Güneydoğu Toroslar'ın uzantısı olan Sof Dağları'nın üzerinde bulunan yaylanın şehir merkezine uzaklığı 32 kilometredir. Temiz havası ve doğal güzelliğinin beraberinde yayladan şehri izlemenin zevki tarifsizdir. Oksijen deposu olarak tanınan yaylanın batısında bulunan Sofdağı İçmesi, bölge halkının akın edip geldiği şifalı bir kaynaktır. Kaynaktan çıkan şifalı suyun iç hastalıklarına ve cilt rahatsızlıklarına iyi geldiği söylenmektedir.

DÜLÜKBABA ORMANLARI GEZİ VE MESİRE ALANI

Kentin kuzeybatısında 40 kilometrelik alanı kapsayan Dülük Baba Ormanları ülkemizin en büyük koruluklarından biridir. Karaçam ve sedir ağaçları ile kaplı alanda kamp ve dinlenme amacıyla günlük 5000 kişinin faydalanabileceği yemek masaları, çeşmeler, taştan yapılmış mangal yerleri bulunmaktadır. Yaz mevsiminde hafta sonları on binlerce Gaziantepli'nin piknik yapmak amacıyla akın ettiği ormanda Dülük Kaya Mezarları da yer almaktadır.

BURÇ ORMANLARI GEZİ VE MESİRE ALANI

350 hektarlık çam ormanı ile kaplı Burç Ormanları yöre halkının dinlenmek, eğlenmek ve piknik yapmak için tercih ettikleri bir başka mekân.

Dülükbaşa Mesire Alanı

Burç Ormanları Mesire Alanı

BURÇ GÖLETİ

Gaziantep'in 12 kilometre batısında bulunan Burç Göleti, hafta sonları balık tutmak, serinlemek, yüzmek ve piknik yapmak için tercih edilen mekânlar arasındadır.

Alleben Deresi'nin kenarında yemyeşil uzanan Kavaklık ile, Dutluk, Karpuzatan ve Nafak yörenin mesire alanları arasındadır.

İNANÇ TURU

Antik Dönem inançlarının yanı sıra üç semavi dine ait önemli yapıların varlığını koruduğu Gaziantep, inanç turizmi açısından zengin bir yapı sergilemektedir.

Antik çağlarda Dülük, Teşup, Zeus ve Jüpiter Dolikhenos inançlarının kült (din) merkezidir ve yeraltına inşa edilen Mitras Tapınaklarının en büyüğü yine Dülük'te bulunmuştur.

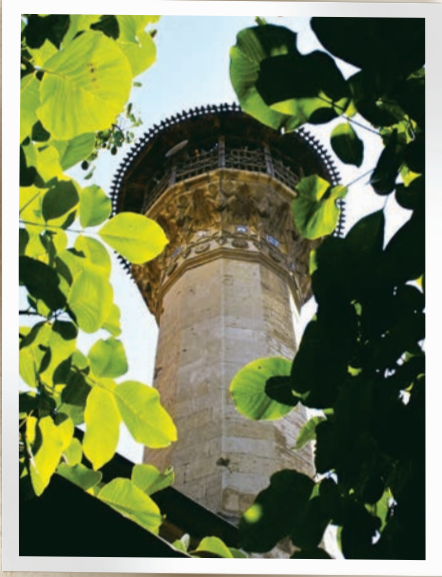
Hz. İsa'nın havarilerinden Johannes, Rumkale'yi kendine üs seçmiş ve Yuhanna İncili'ni burada yazmıştır. Bu kopyanın hâlen kale içerisinde saklı olduğu rivayeti yaygın olduğundan Rumkale, Hristiyanlarca sıklıkla ziyaret edilmektedir.

TARİHİ GAZİANTEP CAMİLERİ

Kentte mimarisi ile dikkat çeken çok sayıda Türk-İslam eseri cami mevcuttur. Özgün mimarisi ile Hacı Nasır Camii'nin burmalı minaresi, Handaniye, Eyuboğlu ve Esenbek Camileri'nin portal süslemeleri önemlidir. Boyacı Camii ise minberindeki ahşap işçiliğinin, Gaziantep'in en eski örneği olması bakımından çok değerlidir.

ÖMERİYE CAMİİ

Düğmeci Mahallesi'nde bulunan Ömeriye Camii, Gaziantep'in en eski camisidir. Hz. Ömer zamanında yapıldığı ifade edilen caminin 1210, 1785 ve 1850 yıllarına tarihlenen üç onarım kitabesi mevcuttur. Minare şerefesinin korkuluklarında oyma taş işçiliğinin eşsiz örnekleri kendini göstermektedir. Minarenin bedeninde ise, Antep Savunması'nın dehşetli günlerinden kalan mermi ve şarapnel parçalarının izlerini görmek mümkündür.

Kozluca Camii

Kurtuluş Camii

ALAÜDDEVLE CAMİİ

Uzun çarşının batısında Eski Saray Caddesinde yer alan cami, halk arasında Ali Dola Camii olarak adlandırılmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde caminin 1479-1515 tarihleri arasında Dulkadiroğullarından Alaüddeve Bozkurt Bey zamanında yapıldığı belirtilmektedir.

TEKKE CAMİİ

1638 yılında inşa edilen caminin resmi kayıtlarda adı Mevlevihane Camii olarak geçmektedir. Halk arasında *Tekke Camii* olarak bilinen mabet; cami, hücreler, semahane, mevlevi dervişlerinin oturma odaları, havuzlar, küçük ve kısa minaresinden oluşan eserler şeklinde inşa edilmiştir. Caminin minaresi, altından geçen yol nedeniyle dikkat çekicidir.

BOYACI CAMİİ

1357 yılında inşa edilen Boyacı Camii, Gaziantep'in en eski camilerindedir. Memlûklular dönemine ait yapı, mermer ve çini süslemeleri yönünden oldukça zengindir. Ahşap işçiliğinin en eski örneklerinden olan ahşap minber, alttan kızaklıdır ve duvarda özel olarak yapılan bölmeye girebilme özelliği ile farklı bir yapı ortaya koymaktadır.

Alaüddevle Camii

EYUBOĞLU CAMİİ

Kentte Memlûk dönemine ait son yapı Eyüboğlu Camii'dir. 14. yüzyılda inşa edilen ve adını verdiği mahallede bulunan yapı, Gaziantep Savunması'nda harap olmuş ve 1947'de geniş çaplı onarım geçirmiştir.

ŞEYH FETHULLAH CAMİİ VE KÜLLİYESİ

Kepenek Mahallesi'nde bulunan cami 1564 yılında inşa edilmiştir. Caminin banisi (kurucu) Şeyh Fethullah, Halife Hz. Ebubekir soyundan gelmektedir. Şeyh Fethullah Camii; zaviyesi, kasteli, medresesi ve hamamıyla bir külliye olarak inşa edilmiştir. Harim (korunaklı bölüm), ortada sekizgen taş ayağa oturan ve yelpaze şeklinde açılan tonozlarla, askı kemerlere bağlanan bir örtü sistemine sahiptir. Bu örtü sistemi Şeyh Fethullah Camii'ne özgüdür. Caminin portal (kapı), mihrap, minber ve pencere sövelerindeki (çerçeve) renkli taş işçiliğinde Memlûklular sanatının etkileri görülmektedir.

NURİ MEHMET PAŞA CAMİİ

Nuri Mehmet Paşa tarafından 1780'li yıllarda inşa edilmiştir. Gaziantep Savunması'nda zarar gören cami bir dönem askeri depo, 1958'den sonra da müze olarak faaliyet göstermiştir. 1968 yılından sonra ise, onarılarak yeniden ibadete açılmıştır.

KURTULUŞ CAMİİ

1892 yılında inşa edilen Valide Meryem Kilisesi, camiye dönüştürülerek *Kurtuluş Camii* olarak adlandırılmıştır. Bir dönem cezaevi olarak kullanılan, eski ihtişamından hiçbir şey kaybetmeyen, mimari çizimleri ile göz dolduran cami, kent dokusuna renk katmaktadır.

TAHTANİ (TAHTALI) CAMİİ

Şekeroğlu Mahallesi'nde yer alan cami, ahşap olması nedeniyle halk tarafından *Tahtalı Camii* olarak da adlandırılmaktadır. Yapıtıranı ve yapıldığı tarih hakkında kesin bilgilere rastlanmasa da bazı belgelerde 1557 tarihinden söz edilmektedir.

Ağa, Ahmet Çelebi, Alaybey, Ali Nacar, Bekirbey, Bostancı, Eyuboğlu, Handaniye, Hacı Nasır, Hacı Veli, Hüseyin Paşa, İhsanbey, Şirvani, Kanalcı, Karagöz, Karatarla, Kozanlı, Kozluca, Kabasakal camileri şehrin diğer önemli dini yapılarıdır.

Nuri Mehmet Paşa Camii

Şeyh Fethullah Camii

GAZİANTEP EVLİYALARI

Hız Ömer'in, İslam topraklarına kattığı Gaziantep'ten ayrılırken "Antep çevresinde surlarımız vardır. Sahabeden beş arkadaşımızı burada şehit verdik. Said İbn-i Ebu Vakkas, Hz. Ökkeşiye, Karaçomak, Pirsefa ve Davud'u Ejder bu bölgenin manevi bekçileridir." dediği rivayet edilir.

Hz. Yuşa Peygamber ve Hz. Pirsefa Türbesi

Ökkeşiye Türbesi

YUŞA PEYGAMBER TÜRBESİ

Yuşa Peygamber, Hz. Musa'nın yeğenidir. İsrailoğullarını göçebelikten kurtarır ve Arz-ı Kenan'a yerleştirir. Türbesi Boyacı Mahallesi'nde Pirsefa denilen mevkide tek katlı bina içerisinde yer almaktadır. Bina içerisinde iki türbe bulunmaktadır. Türbelerden birinin Yuşa Peygamber'e, diğerinin ise Pirsefa Hazretleri'ne ait olduğu rivayet edilmektedir.

PİRSEFA HAZRETLEİ TÜRBESİ

Rivayet edilir ki; Pirsefa Hazretleri Medineli'dir. Gaziantep'in Müslümanlar tarafından fethinde Hz. Ali kumandasında buraya gelmiş, Karaçomak'la yan yana savaşırken şehit olmuştur. Bunun üzerine Hz. Ömer'in, Hz. Yuşa'nın yanına defnederek "Kendini Peygamber-i Zışan'la komşu ettim." dediği belirtilir.

DÜLÜKBABA TÜRBESİ

Kentin kuzeyinde, kendi adıyla anılan Dülükbaba Tepesi'nin üzerindedir. Antep'in müslümanlar tarafından fethinde şehit düşmüştür. Asıl adı Davud Ejder'dir.

ÖKKEŞİYE TÜRBESİ

Nurdağı ilçesine ulaşmadan, yolun sol tarafında yer alan yemyeşil tepe üzerinde bulunan türbenin *Ukkaşe* veya *Ökkeşiye* denilen ermiş bir zata ait olduğu sanılmaktadır. Ökkeşiye Hazretleri'nin, Hz. Ömer zamanında Gaziantep ve çevresinin fethi sırasında şehit düşen beş sahabeden biri olduğu rivayet edilmektedir.

SAİD İBN-İ EBU VAKKAS TÜRBESİ

Türbe, Araban Ovası'na hakim bir tepede, Araban ilçesine bağlı Ziyaret Köyü'ndedir. Gaziantep'in Müslümanlarca fethi sırasında Araban civarında şehit düşen sahabe Said İbn-i Ebu Vakkas'a ait olduğu rivayet edilir.

Bir evliyalar kenti olan Gaziantep'te, Nesimi, Hacıibaba, Şeyh Fethullah, Alibaba, Kurbanbaba gibi pek çok türbe bulunmaktadır.

KİLİSELER

KENDİRLİ KİLİSESİ

1860 yılında Fransız misyonerler ve III. Napolyon'un yardımı ile inşa edilmiştir. Zamanla hayli yıpranan Ermeni Katolik Kilisesi 1898 yılında yeniden inşa edilmiştir. Planı Roma'daki St. Fransua Kilisesi'nden örnek alınmıştır. Yapı günümüzde toplantı salonu olarak varlığını sürdürmektedir.

NİZİP FEVKANİ KİLİSESİ

Nizip ilçe merkezinde bulunan, ne zaman ve kimler tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmeyen kilisenin Bizanslılar döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. Bir dönem depo ve han olarak kullanılan Fevkani Kilisesi, tüm ihtişamı ile ayakta durmaktadır.

AZİZ BEDROS KİLİSESİ

Ömer Ersoy Kültür Merkezi olarak hizmet veren kilise, 2005 yılında kent merkezinde gerçekleştirilen yol genişletme çalışmaları sırasında gün ışığına kavuşmuştur. İplik fabrikası içerisinde sabırla keşfedilmeyi bekleyen yapı, uzun yıllar depo olarak kullanılmıştır. Müzik seslerinin yankılandığı, kültürel etkinliklere sahne olan kilise, kent kültür yaşamına renk katmaktadır.

HAVRA (SİNAGOG)

Halep Salnameleri'nde ilk yapılış tarihi 1886 olarak geçmektedir. Yapı, kent merkezinde Dügmeçi Mahallesi'ndedir. Yan duvarları ve orta kemerlerinin ayakta olduğu Havra, kullanılmaz durumdadır.

ÇARŞI PAZAR GAZİANTEP

BEDESTENLER

Bir dönem alışverişin merkezi olan üstü kapalı, ince uzun çarşılardır. Kent merkezinde yer alan Zincirli Bedesten ve Kemikli Bedesten asırlar öncesinden günümüze kadar ticari varlığını sürdürmektedir. 18. yüzyılda inşa edilen Zincirli Bedesten, *Kara Basamak Bedesteni* olarak da bilinir. İçerisinde 73 dükkan bulunan bedestenin beş ayrı kapısı vardır. 19. yüzyılda inşa edilen Kemikli Bedesten içerisinde de 72 dükkan bulunmaktadır. Asıl adı *Mecidiye Bedesteni*'dir.

Elmacı Pazarı

Kemikli Bedesten

BAKIRCILAR ÇARŞISI

Tarihî dokusuna uygun ahşap kaplamalı dükkânları, taş döşeli dar sokakları, çekiç seslerinin yankılandığı tarihî Bakırcılar Çarşısı, nadide bakır işlemler ve sedef eşyalarla bezelidir. Bakırcılar Çarşısı'nda yörede varlığını sürdüren tüm zanaatlar en güzel örnekleriyle yer almaktadır.

Eski Buğday Hanı

Tütün Hanı

HANLAR

14 ve 15. yüzyıllarda inşa edilen, kentin ticari zenginliğinin kanıtları olarak varlığını günümüzde de sürdüren hanlar şunlardır:

Şıra Hanı, Tuz Hanı, Paşa Hanı, Mecidiye Hanı, Emir Ali Hanı, Anadolu Hanı, Kürkçü Hanı, Belediye Hanı, Elbeyli Hanı, Yüzükçü Hanı, Tütün Hanı, Hacı Ömer Hanı, Büdeyri Hanı, Millet Hanı, Yeni Han.

KASTELLER

Dünyada eşi benzeri bulunmayan kasteller, su mimarisinin eşsiz örneklerindedir. Yalnızca Gaziantep'e özgü olan bu yapılar kısmen ya da tamamen yeraltında oldukları için pek dikkat çekmemişlerdir. Kasteller sade ve gösterişsiz yapıları ile modern içme suyu şebekelerinin ve çeşmelerin hayatımıza girdiği tarihe kadar önemlerini korumuşlardır. Şeyh Fethullah Kasteli, İhsanbey Kasteli, Pirişici Mescidi ve Kasteli, Ahmet Çelebi Kasteli ve Kozluca Kasteli ata yadigârı kastellerden günümüze ulaşanlardır.

Şeyh Fethullah Kasteli

GAZİANTEP MUTFAĞI

Çağlar boyunca ilgi odağı olan bir kent, birbirinden farklı onlarca uygarlık ve zengin ürün çeşitliliği Gaziantep mutfağının lezzet ve şöhretini açıklayamaya yeter de artar bile. Kente yolu düşenlerin Gaziantep mutfağının eşsiz lezzetlerini tatmadan dönmeleri de neredeyse imkânsiz. Çağirtlak Kebabı, Patlıcan Kebabı, Kıyma Kebabı, Soğan Kebabı, Simit Kebabı, Yenidünya Kebabı, Altı Ezmeli Tike Kebabı, çeşit çeşit alternatifleri ile damak tadına önem verenler için eşsiz lezzetleri barındırır. Üstelik yalnızca kebaptan ibaret değildir Gaziantep mutfağı. Çorbalar, piyazlar, tavalalar, yoğurtlu yemekler, sebze yemekler, dolmalar, sarmaların her biri ayrı şölendir. Gaziantep'i hakkıyla gezmenin yolu kentin eşsiz lezzetlerini tatmaktan geçiyor şüphesiz. Lezzet tutkunları, doğanın tüm olanaklarının bir araya geldiği lezzet diyarında Gaziantep mutfağının zenginliğinde hemfikir.

GAZİANTEP YEMEKLERİNDEN ÖRNEKLER

Köfteler: İçli köfte, çiğ köfte, cacıklı Arap köftesi, malhıtalı köfte, akıtmalı ufak köfte, yağlı köfte, omaç...

Kebaplar: Alınazik, altı ezmeli kıyma ve tike kebabı, çağirtlak kebabı, keme kebabı, patlıcan kebabı, soğan kebabı, simit kebabı, sebze kebabı, yenidünya kebabı...

Çorbalar: Dövmeli alaca çorba, ezogelin çorbası, katma çorbası, lebeniye çorbası, maş çorbası, öz çorbası, şirinli çorba, öz çorbası...

Kebab Çeşitleri

Et Yemekleri: Beyran, doğrama, ekşili taraklık tavası, ekşili ufak köfte, kelle paça, lahmacun...

Tavalar: Saçma tavası, sarımsak tavası, keme tavası, aya tavası, elma tavası, erik tavası, taze ceviz tavası...

Dolmalar-Sarmalar: Antep usulü karışık dolma, Antep usulü zeytinyağlı dolma, bulgurlu kabak dolması, firikli acur dolması, haylan kabağı dolması, yaprak sarması...

Pilavlar: Özbek pilavı, dövme aşı, firik pilavı, üç pilav, incikli pilav, loğlazlı pilav, malhitalı aşı, mercimekli pilav, meyhane pilavı, simit aşı, yaprak buğulama...

Yoğurtlu Yemekler: Çağla aşı, börek çorbası, sarımsak aşı, şiveydiz, yoğurtlu patates, yuvarlama...

Sebzeli Yemekler: Borani, ciğer kavurması, domates tavası, erik tavası, etli bamyâ, imambayıldı, kabak musakka, kabaklama, karniyarik, öcçe, pırpırım aşı...

Alinazik

Yuvarlama

Hamur İşleri: Kıymalı börek, peynirli börek, pıncılı börek, şekerli peynir böreği, zeytin böreği...

Piyaz ve Salatalar: Antep salatası, loğlaz piyazı, maş piyazı, muhammara, pırpırım piyazı, yarpuz piyazı, zeytin piyazı...

Tatlılar: Baklava, aşure, Antep fıstığı tatlısı, burma kadayıf, dolama, fıstıklı kadayıf, katmer, krokan, kurabiye, nişe helvası, irmik helvası, sütlaç, zerde, şöbiyet...

Fırında Simit Kebabı

Beyran

Antep fıstığı:

Fıstık, Gaziantep'in alametifarikası... Antep fıstığının tatlandırmadığı sofraya neredeyse yok. Tatlıdan tuzluya pek çok Antep lezzeti, tadını fıstıktan alır. Antep fıstığı, sofralara kattığı zengin lezzetin yanı sıra önemli bir gelir kaynağı. Bu yüzden 'yeşil altın' olarak da anılıyor. Antep fıstığının kent ekonomisine katkısı büyük, damaklara kattığı lezzetin değeri ise bambaşka.

Her bakımdan kanaatkâr bir bitki. Tarıma elverişli olmayan eğimli arazilerde yetişiyor, kurağa dayanıklı. Bir anlamda yoktan var ediyor.

Antep fıstığı

Fıstıklı Burma Kadayıf

Baklava başta olmak üzere fıstığın bulunmadığı Antep tatlısı yok gibi. Tatlı faslını başta baklava olmak üzere şöbiyet, bülbül yuvası, sarığı burma, dürüm, dolama, sarma, kadayıf gibi lezzetler tamamlıyor.

Baklava: Un, az miktar tuz katılarak suyla birlikte yoğrulur. Hamur yassılaştırılıp, oklavayla incecik açılır, hafif nişasta serpilerek yufkalar iyice inceltilir. Yağlanmış tepsiye yufkalar ara ara sade yağ serpilerek yerleştirilir, belirli bir kattan sonra irmik ve sütle hazırlanan kaymak eşit şekilde tepsinin ortasına yayılır. Üzerine çekilmiş Antep fıstığı serpilir, ardından diğer yufkalar yerleştirilerek katlar tamamlanır. İstenilen şekilde, çoğunlukla kare, dörtgen veya havuç dilimi olarak, kesildikten sonra üzerine ılık yağ gezdirilip fırına verilir. Fırından çıkan baklava, şerbeti verildikten sonra yerinden oynatılmadan soğuyuncaya kadar bekletilir, ardından servise sunulur.

Yufkaların hangi incelikte açılacağı, yağın ne şekilde hazırlanacağı, unun kalitesi, fırında kullanılan odun kömürünün cinsi de ustanın hüneri... Gaziantep Baklavası'nı özel kılan püf noktası ustaların maharetli ellerinde gizli.

EL SANATLARI

El sanatları, özünde barındırdığı yöresel değerlerin beraberinde asırlar öncesinden günümüze uzanan geleneklerden beslenir. Toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır, zaman içerisinde “geleneksel” vasfı kazanarak varlığını sürdürür.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin cazibe merkezi Gaziantep, tarihsel birikimiyle olduğu kadar, el sanatları alanında da zengin potansiyele sahiptir. Bakır işlemeciliği, sedef kakmacılık, yemencilik, Antep işi el işlemesi, kutnuculuk (dokunmuş kumaş), aba dokumacılığı, kilimcilik, küpçülük, gümüş işlemeciliği, kuyumculuk ve zurnacılık Gaziantep'te icra edilen el sanatları arasında yer almaktadır.

Sedef Kakmacılık: Midye, istiridyeye gibi deniz hayvanlarının kabuğundan elde edilen, sert, beyaz ve fosforik özelliği olan maddeye sedef, sedef üzerinde çalışan, sedefi işleyen sanat erbabına da sedefkâr denir. Yapımında çeşitli teller ve ceviz ağacından faydalanılan sedefçilik, asırlar boyunca değişik motif ve desenlerle zenginleşerek mimari yapılarda, kullanım eşyalarında ve özellikle silah süslemelerinde kullanılmıştır. Gaziantep'te sanatçıların elinden çıkan, sedef işçiliği ile bezenen koltuk takımları, ayna çerçeveleri, sehpa, Kur'an rahleleri, mücevher kutuları, çeyiz sandıkları bakan gözlerde hayranlık uyandırmaktadır.

Sedef Kakma

Sedef Kakma

Bakır İşlemeciliği: Sabır, tecrübe ve tutku gerektiren, hassas bir el sanatıdır bakır işlemeciliği. İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır kökleri. Kentte icra edilen bakır işlemeciliğini diğerlerinden ayırt eden en bariz özellik, Gaziantep'te ustaların bakır tabakayı çekiçe döve döve hiç bir kaynak kullanmadan işlemeleridir. Antep'te sanat erbabı özenle işledikleri bakır eşyalara yöreye has adlar vermeyi de ihmal etmemiştir. Sahan, tas, masere kazanı, satıl, sini, teşt gibi... Tüm bu eşyalar geleneksel Antep mutfağının olmazsa olmazlarıdır.

Bakır İşleme

Yemeni (kaba ayakkabı)

Kutnu Dokumacılığı: Hammaddesi suni ipek ve pamuk ipliği olan, tamamen el tezgâhlarında dokunan kutnu, Gaziantep'e özgü bir dokuma türüdür. Geçmişte geleneksel giysilerde yoğun olarak kullanılan kutnu kumaşlar günümüzde şaldan kravata, terliklere kadar farklı alanlarda kendine yer bulmaktadır.

Yemenicilik: Yemeni alt tabanı manda ya da sığır, yüzü keçi, iç astarı koyun, iç tabanı sığır ve keçi, kenarı oğlak derisinden üretilen bir ayakkabı türüdür. Dikiminde ihtiyaç duyulan malzemeler ise; gön, sahtiyan, meşin, sızı kayışı, pamuk ipliği, mum, çiriş ve kildir. Basit bir ayakkabı izlenimi veren yemeni, tümüyle doğal olduğundan nasır, mantar gibi ayak ve deri rahatsızlıklarını önler, vücuttaki elektriği alarak insanı rahatlatır. Merkup, annubi, metelik, hasbe, vastani, zegender, ges, lorba, uzger, zelber, halebi gibi renklerine, büyüklüklerine ve şekillerine göre isimler alan yemenileri imal eden ustalara da köşger denilir.

Antep İşi: Ciğerdeldi, örümcek, muşabak, cemeliyan, çitibadem, kartopu, Antep işi'ne hayat veren motiflerden yalnızca birkaçı... Antep işi, gencecik hayallerin kumaş üzerine yansımadır bir bakıma. Susma ve ajur adı verilen iki nakış tekniğiyle işlenir. Susma işlemeyi, ajur iplikleri keserek çekmeyi ifade eder. Bursa keteni, Rize bezi, Panama keteni, birman, demor gibi kumaşlar üzerine uygulanan Antep işi nakışlar, genç kızların çeyiz sandığındaki en nadide eserlerdir.

Aba Dokumacılığı: Aba; deve, öküz ve at tüyünden, keçi kılından ve koyun yününden dokunan özel bir kumaştan yapılan erkek giysisidir. Abalar, dokunduğu ipin ve kumaşın rengine, boyuna, desenine ve yöresine göre farklı adlar alırlar. Humus abası, yerli aba, kıl aba, Maraş abası, siyah aba, çuha aba, sırmalı aba, uzun aba, kısa aba gibi...

Kilimcilik: Öküz, deve ve at tüyünden, keçi kılından ve koyun yününden elde edilen iplerle dokunan Antep kiliminde en çok kullanılan desenler; baklava dilimi, zincir göbek, parmak göbek, çarkifelek, kuş kanadı, pençe göbek ve atom göbeğidir. Geleneksel tezgâhlarda doğal boyalarla renklendirilmiş ipliklerle üretilen kilimler dayanıklılığıyla yıllara meydan okumaktadır.

YAPMADAN DÖNME

Gaziantep'i ziyaret edenler; Zeugma ve Dülük Antik Kenti'ni, Yesemek Açık Hava Müzesi'ni, Rumkale'yi, Gaziantep Kalesi'ni görmeden;

Muhteşem Zeugma Mozaikleri ile bezenen Zeugma Mozaik Müzesini, kentin farklı dönemlerine ve değerlerine yönelik eserlerin boy gösterdiği müzeleri, Bey Mahallesi ve eski Antep Evlerini, Hayvanat Bahçesi'ni, Tarihi Bakırcılar Çarşısı'nı, Tarihi Gaziantep Camileri'ni gezmeden;

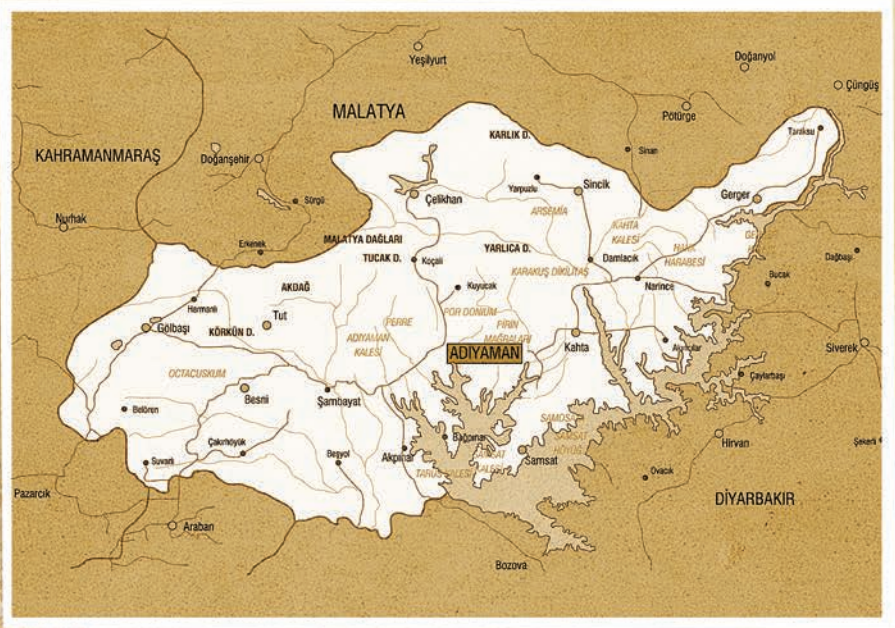
Antep fıstığı, baklava, kahke, kırmızı biber, kutnu dokuma, bir çift yemeni, bakır eşya, sedefle bezenmiş hoş bir hatıra almadan;

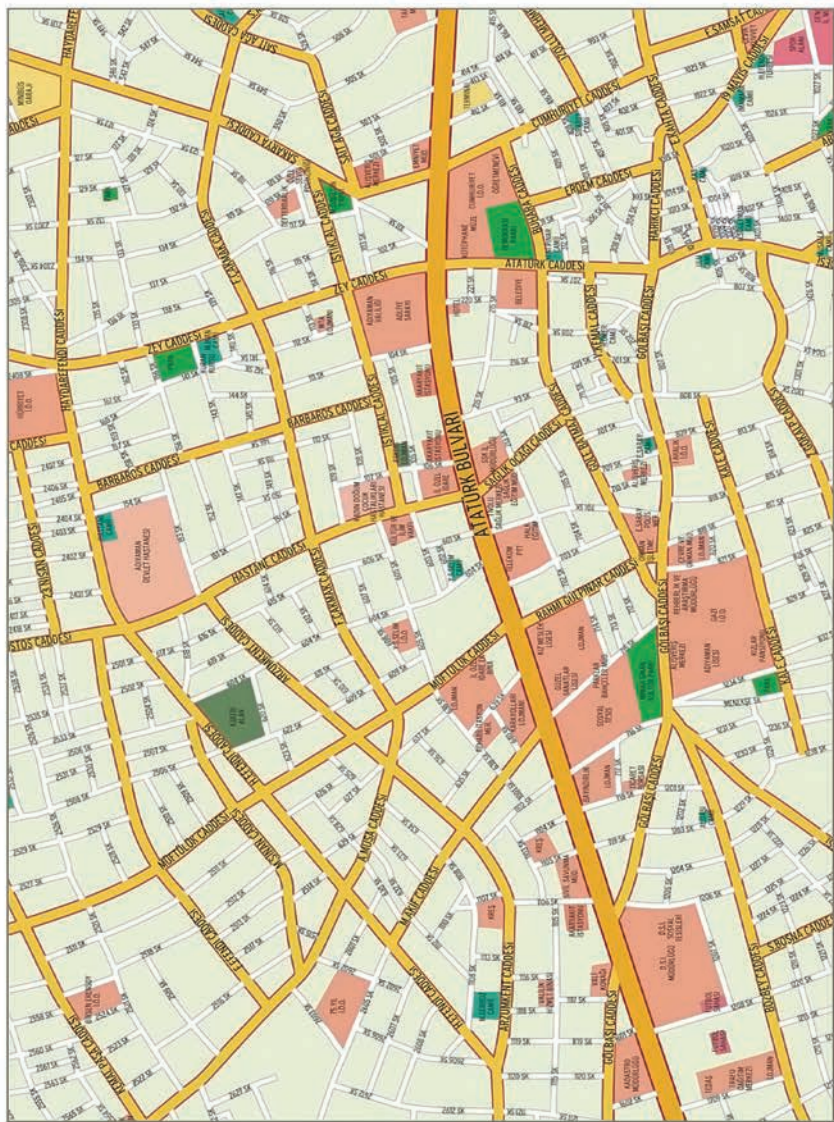
Cağirtlak kebabını, soğan kebabını, beyranı, lahmacunu, baklavayı, katmeri, Antepfıstığını, meyan şerbetini, menengiç kahvesini tatmadan dönmemeli.

Gaziantep Valiliği	(342) 231 33 17
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	(342) 230 59 69
Emniyet Müdürlüğü	(342) 230 18 30
Müze Müdürlüğü	(342) 324 88 09
Hasan Süzer Etnografya Müzesi	(342) 230 47 21
Gaziantep Savaş Müzesi	(342) 231 72 54
Emine Göğüş Mutfak Müzesi	(342) 232 66 16
Gaziantep Mevlevihanesi ve Vakıf Müzesi	(342) 232 97 97
Medusa Cam Eserler Müzesi	(342) 230 30 49
Bayazhan Kent Müzesi	(342) 220 08 88
Gaziantep Devlet Tiyatroları	(342) 221 17 50
Doğal Hayatı Koruma Alanı ve Hayvanat Bahçesi	(342) 360 58 40
TÜRSAB GAP Bölgesel Yürütme Kurulu	(342) 335 69 00
Gaziantep Üniversitesi	(342) 360 12 00
Gazikent Üniversitesi	(342) 321 21 00
Zirve Üniversitesi	(342) 211 66 66
Devlet Hastanesi	(342) 220 93 37
25 Aralık Devlet Hastanesi	(342) 338 17 31
Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi	(342) 336 54 00
Gaziantep Havalimanı	(342) 582 11 11
Gaziantep Otobüs Terminali	(342) 328 92 46
Tren İstasyonu	(342) 323 29 43
Polis İmdat	155
Alo Jandarma	156
İtfaiye Yangın İhbar	110

GAP GEZİ REHBERİ 1

ADİYAMAN

ADIYAMAN

7.614 kilometrekare yüzölçümüne sahip Adıyaman'ın nüfusu 590.935'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batı ucunda yer alan kentin deniz seviyesinden yüksekliği 669 metredir.

Adıyaman, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri arasında köprü vazifesi görmektedir. Kısmen Akdeniz Bölgesi'nin özelliklerini taşıyan kentin bitki örtüsü ve ikliminde, her üç bölgenin özelliklerini de izlemek mümkündür. Adıyaman'ı doğudan batıya doğru bölen Anti Toroslar'ın (Karşı Toroslar) kuzeyinde kalan dağlık bölge ile güneyindeki bölgenin iklimi birbirinden farklıdır. Kuzeydeki dağlık bölge yazları kurak ve serin, kışları yağışlı ve soğuktur. Güney bölümü ise yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağışlıdır. Atatürk Baraj Gölü ile bölgede nem oranı artmış, iklim yumuşamıştır.

Adıyaman, kuzeyde Malatya, batıda Kahramanmaraş, güneybatıda Gaziantep, güneydoğuda Şanlıurfa ve doğuda Diyarbakır ile komşudur.

TANRILARIN TAHTI NEMRUT...

Metrelerce yükseklikte eşsiz bir gün doğumu... Günün ilk ışıklarıyla bir bir beliren tanrı suretleri...

Tanrıların babası Zeus, Apollo, Herakles, bereket ve şansı temsil eden Tanrıça Kommagene ve yanı başında tüm cüretkârlığı ile Kral Antiochos... Tanrıların habercisi kartal ve güç timsali Aslan'ın korumasında binlerce yıldır tüm azametiyle etrafı süzüyorlar.

Kommagene Uygarlığı'nın insanlığa armağanı dev tanrı heykelleri ve muhteşem rölyefler Nemrut'a "Dünyanın Sekizinci Harikası" unvanını getirirken, Adıyaman'ı "Dünya Kültür Mirası Listesi"ne taşıyor.

Nemrut Dağı Ören Yeri

Nemrut'un zirvesinde göğün kızıla büründüğü görkemli gün batımında Kral I. Antiochus'un sözleri hâlâ yankılanmaktadır:

"Ata hükümdarlığını devraldığım zaman tahtıma bağlı krallığı, tüm tanrıların ortak yurdu yaptım. Onları, şekli temsililerini kendi soyumun talihli köklerinin geldiği Pers ve Helenlerin eski usullerine göre çeşitli biçimlerde yapmak suretiyle, kurbanlar keserek ve şöenler düzenleyerek, eskiden beri insanlar arasında ortak bir âdet olduğu üzere onurlandırdım.

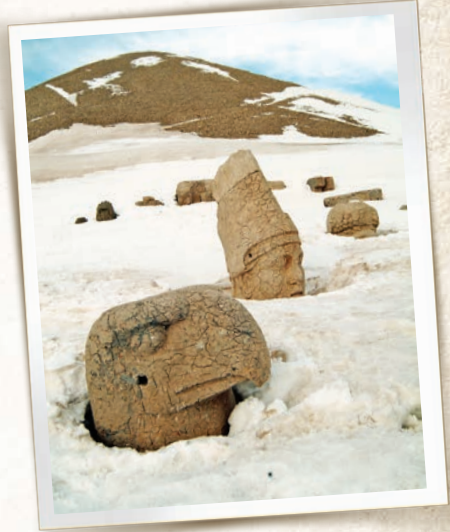
Zamanın tarihine dirençli bu tapınaksal mezarın temellerini göksel tahtların yakınında atmaya karar verdiğimde, bu kutsal mekân, sadece ileri yaşıma rağmen hâlâ sıhhat ve selamet içinde olan bedenimi saran kılfa, tanrının sevdiği ruhum Zeus-Oromasdes'in göksel tahtlarına yolcu olduktan sonra, ebedî bir istirahatgah olsun istemedim; buranın aynı zamanda bütün tanrıların ortak tahtları olmasını da kararlaştırdım...”

BİR BAKIŞTA ADIYAMAN

Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batı ucunda yer alır.

Kuzeyde Malatya, batıda Kahramanmaraş, güneybatıda Gaziantep, güneydoğuda Şanlıurfa ve doğuda Diyarbakır ile komşudur. Ortadoğu ülkelerinin merkezinde yer alan Güneydoğu Toroslar'ın güneyinde, Zagros Dağları'nın batısında, Basra Körfezi'nin kuzeyinde, binlerce yıldır “Bereketli Hilal” olarak bilinen toprakların üst sınırını oluşturur.

Kommagene Uygarlığı'nın insanlığa armağanı ihtişamlı tanrı ve kral heykelleri ile tüm dünyanın ilgi odağı olan Nemrut Dağı, her yıl ağırladığı konukları ile ülke turizmine

Nemrut Dağı Ören Yeri

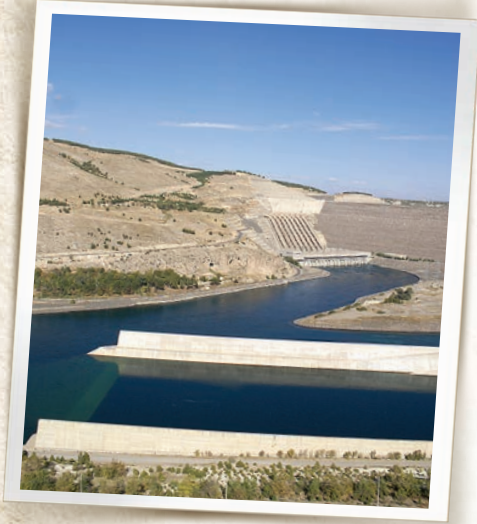
renk katmaktadır. 1987 yılında UNESCO tarafından “Dünya Kültür Mirası” listesine alınan Nemrut Dağı'nın görkemli mezar tepesi ve çevresi, Anadolu topraklarında söz konusu listeye dâhil edilen 9 eserden biridir. 1988 yılında Millî Park ilan edilen bölge, 2004 yılında FIJET (Uluslararası Turizm Yazarları ve Gazetecileri Federasyonu) tarafından Turizm Oscar'ı olarak kabul edilen “Altın Elma Ödülü”ne layık görülmüştür.

Tarihsel zenginliği ve doğal güzelliğiyle Adıyaman, ülke ekonomisine turizmin yanı sıra enerji, petrol ve yetiştirdiği tarım ürünleri ile katkıda bulunmaktadır. Yurt genelinde çıkarılan ham petrolün yaklaşık yüzde 60'ı il genelindeki petrol kuyularından elde edilmektedir.

Atatürk Baraj Gölünde Yelkenli Yarışları

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri arasında köprü vazifesi üstlenen kent, Akdeniz Bölgesi'nin özelliklerini de kısmen taşımaktadır. Bu yönü ile hem doğuya hem de batıya açılan bir kapı konumunda olan Adıyaman'ın iklim ve bitki örtüsü çeşitliliğinde bu üç bölgenin özellikleri de görülmektedir.

Atatürk Barajı

İli boydan boya kuşatan Fırat Nehri, irili ufaklı pek çok akarsu ve derinliklerde kaynayan şifalı sular, Adıyaman'ı su bakımından zengin bir şehir yapmaktadır. İl topraklarının Fırat Nehri ile sınır oluşturduğu büyük bölümü, dünyanın sayılı barajları arasında yer alan Atatürk Barajı'nın suları altındadır. Başkent Samosata'yı suları altında tutan Atatürk Baraj Gölü, kent sosyal yaşamına farklı bir renk katmaktadır. Bir tatil kasabası görünümü sergileyen yöre, çeşitli su sporlarının yanı sıra her yıl organize edilen yelken yarışlarına da ev sahipliği yapar.

Kent genel görünümü

yedi oğlu, babalarının evde olmadığı bir gün bütün putları imha ederek Allah'ın bir olduğunu kabul ve ilan ederler. Put-perest baba durumu öğrenince yedi oğlunu da öldürür. Babaları tarafından öldürölen yedi kardeşin hatırasına Farrin (Perra=Pirin)'de bir manastır yaptırılır. Bu olaydan ötürü de şehre "Yedi Yaman" adı verilir. Yedi Yaman, zaman içerisinde "Adı-yaman" şeklinde dillendirilir.

Bir başka rivayete göre; Adıyaman'ı doğu, batı ve güney yönlerinde derin vadiler çevrelemiştir. Bu vadilerin yamaçları zengin meyve ağaçları ile kaplıdır. Çevresi meyve ağaçları ile kaplanan bu şehre "Güzel Vadi" anlamında "Vadi-i Leman" denilmiştir. "Vadi-i Leman"ın söylenişi zamanla değişmiş ve halk arasında "Adıyaman" a dönüşmüştür.

7. yüzyılda Emevi komutanı Mansur İbn-i Cavene tarafından, Bizans saldırılarından korunmak amacıyla şehrin merkezine bir kale inşa edilir. Kent bu tarihten Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar Mansur'un Kalesi anlamına gelen "Hisn-ı Mansur" ismiyle anılır. 1926 yılından itibaren Bakanlar Kurulu Kararları ile şehrin ismi tekrar Adıyaman olarak değiştirilir.

Adıyaman'ın; Merkez, Besni, Çelikhan, Gerger, Gölbaşı, Kahta, Samsat, Sincik ve Tut olmak üzere 9 ilçesi bulunmaktadır. Yüzölçümü 7.614 kilometrekare olan kentin nüfusu 590.935'dir.

ADİYAMAN ADININ KAYNAĞI

Adıyaman isminin kaynağı hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır: İlk rivayet, Perre şehrinde cereyan eden bir olayı anlatır. *Farrin* ya da *Perre* olarak bilinen şehirde puta tapan bir babanın

Ağlayan Gelin Lalesi

ÇAĞLAR BOYUNCA ADIYAMAN

Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik dönemlerden günümüze izler taşıyan Adıyaman tarih boyunca; Hitit, Asur, Pers, Kommagene, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı gibi 16 uygarlığa yurt olmuştur.

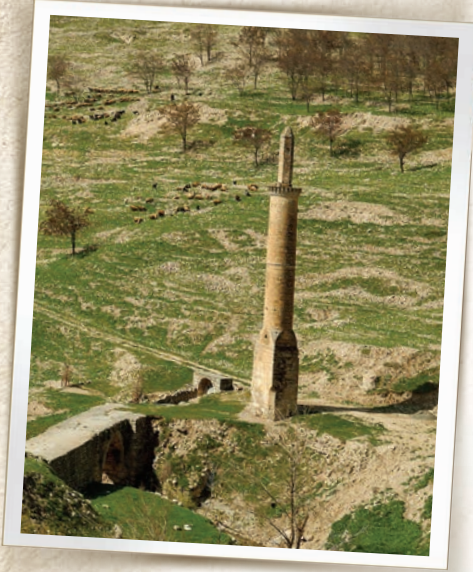
Adıyaman, tarihin bilinen en eski yerleşim yerlerinden biridir. Palanlı Mağarası'nda yapılan incelemelerde kent tarihinin M.Ö. 40.000 yıllarına kadar uzandığı tespit edilmiştir. Giritille Höyük kalıntılarında Adıyaman'ın Cilalı Taş, Bakır Taş (Kalkolitik) ve Tunç Çağlarında da yerleşim alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Atatürk Baraj Gölü suları altında kalan Samsat; Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı'nın en önemli yerleşimidir. Aynı zamanda Kommagene Krallığı'nın başkenti olarak da bilinir.

Nemrut Dağı'nın 2.206 metre yükseklikteki zirvesinde, Geç Helenistik Döneme ait Kommagene Uygarlığı'ndan kalan tarihsel ve doğal güzelliği ile tanınan anıtsal bölge, yeryüzünün en değerli kültür varlıklarından biri kabul edilir.

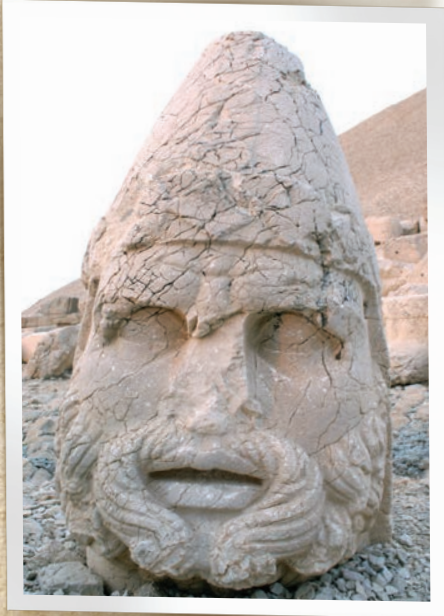
Cendere Köprüsü

Eski Besni Ören Yeri

Çağlar boyunca çok sayıda kavmin ve devletin egemenliğine sahne olan kent, M.Ö. 17. yüzyılda Hititler tarafından yönetilir. Hitit egemenliğinin son bulmasının ardından Adıyaman, uzun bir süre Geç Hitit şehir devletlerinden biri olan Kummuh Krallığı'nın merkezi olur. Bunu Asur, Med ve Pers hâkimiyeti izler. Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişi ile Makedon egemenliğini yaşar. Kent genelindeki çok sayıda eserde, bugün izleri sürülebilen Kommagene Uygarlığı bölgeye damgasını vurur. Ardından Roma ve sonrasında Bizans egemenliği kentte hüküm sürer. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Arapların eline geçen bölge, Türkler'in Anadolu'ya gelmesinin ardından 400 yıl boyunca Türkler ve Araplar arasında el değişirir. 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Malatya'ya bağlı bir ilçe olan Adıyaman, 1954 yılında il statüsüne kavuşur.

Batı Teras / Zeus Heykeli

Karakuş Tümülüsü

TARİHİN İZLERİ

NEMRUT DAĞI ÖREN YERİ

"Tanrılara layık bu heykelleri ben diktirdim; Zeus'un, Apollon'un, Herakles'in heykellerini ve vatanımın sembolü olarak her şeyi besleyen Kommagene'nin bir suretini. Aynı taştan yontulmuş olarak ve onlarla birlikte tahtta oturur şekilde, kendi şahsımın bir suretini de, her şeyi duyan tanrıların yanında diktirdim..."

Nemrut, tanrıların ve kralların tepesi olmakla gururlanmaktadır. Antik dönemi temsil eden, aynı zamanda Anadolu'nun en görkemli ibadet yeri olarak ifade edilen Nemrut Dağı'nın tepesinde döneme damgasını vuran Kommagene Uygurluğu'nun tanrıça ve tanrıları tasvir edilmiştir. Kral I. Antiochus; Nemrut'un zirvesindeki dev tanrı heykellerinin tahtlarını oluşturan taş blokların arkasında Grek harfleri ile yazılmış 237 satırlık vasiyetnamesinin yer aldığı yazıtta, tanrıların heykellerinin yanına kendi heykelini diktirdiğinden bahsetmektedir. I. Antiochus'un Nemrut Dağı tepesinde yaptırdığı anıt mezar ve çevresindeki kutsal alan, Fırat'ın batı kıyısında hüküm süren Kommagene Uygurluğu'na dair ulaşılan bilgilerin kaynağını oluşturmaktadır.

Binlerce yıldır zirvede güneşin doğuşunu izleyen ve gün batımına şahit olan azametli heykelleri, metrelerce uzunluktaki kitabeleri ve 2.206 metre yüksekliği ile Nemrut, dünyanın en yüksek "Açık Hava Müzesi"dir.

"Dünyanın Sekizinci Harikası" olarak tanımlanan, UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alınan Nemrut, güneşin doğuşu ve batışının en iyi izlendiği yer olarak ziyaretçilerini büyülemektedir. Anadolu-Makedon ve Pers etkisinden oluşan doğu-batı sentezini yansıtan santsal üslubu ile dünyanın en büyük ve en eski Horoskop'u (Yıldız haritası), Nemrut'u benzersiz kılan özellikleri arasında yer almaktadır.

Doğal güzelliğinin yanı sıra Anadolu'nun doğusu ve batısındaki kültürlerin ortak özelliklerini yansıtan Kommagene Uygurluğu'nun en önemli kralı I. Antiochos'un tümülüsü (anıt mezar) ve kutsal alanı olan Nemrut Dağı, 1988 yılında Milli Park olarak düzenlenmiştir.

M.Ö. I. yüzyılda ülkesinin sınırlarını en geniş haline ulaştıran Kral Antiochos, Nemrut Dağı'nın en yüksek noktasına kendisi için bir anıt mezar inşa ettirir. Doğu, batı ve kuzey terasın ortasında yer alan anıt mezarın yüksekliği 55 metre, genişliği 150 metre çapındadır. Mezar, 30.000 metreküp kırma taşın yığıldığı bir tepeden oluşmaktadır. 1881 yılından günümüze kadar yapılan araştırma ve kazılarda Kral Antiochos'un mezar odası halen bulunamamıştır.

Tümülüs, Kral I. Antiochos'un şerefine tertiplenen törenlere mahsus; doğu, batı ve kuzeyinde yer alan üç terasla çevrilidir. Doğu ve batı teraslarında yer alan heykellerin sıralaması aynı şekilde tasarlanmıştır. Ortada tanrıların babası Zeus, solunda Tanrıça Kommagene (Fortuna)

ve yanı başında Kral Antiochos; sağında ise Apollo ve Herakles heykelleri yer bulmaktadır. Yeryüzündeki hâkimiyeti temsil eden; ülkenin koruyucusu aslan ve tanrıların habercisi kartal ise sağ ve sol uçta konuşlanır.

Kutsal alan olarak adlandırılan Doğu Teras'a, ana kayaya oyularak yapılan taş basamaklardan ulaşılır. Doğu Teras, Tanrılar Galerisi, Atalar Galerisi ve sunaktan (taş masa) oluşur.

Tanrılar Galerisi'nde devasa tanrı heykelleri anıt mezara sırtını dönmüş biçimde sıralanmıştır. Ateş Sunağı, tahtların karşısında taş bloklardan oluşan, basamaklı ve kare biçimindeki yapıdır. Terasın kuzey ve güneyinde ise, Kommagene Kraliyet ailesine ait kabartma steller (dikili blok taşlar) yer alır.

Kutsal Alan/Doğu Teras

Kuzey Teras, doğu ve batı teraslarını birbirine bağlayan 180 metre uzunluğundaki tören yoludur.

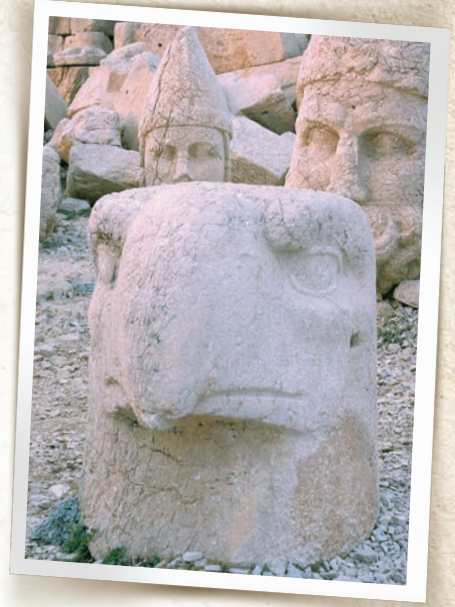
Batı Teras'ta Tanrılar Galerisi'nin yanında Kommagene Kralı I. Antiochos'u çeşitli tanrı ve tanrıçalarla tokalaşırken tasvir eden, kum taşından yapılmış kabartmalar bulunmaktadır. Batı Teras'da ayrıca dünyanın bilinen en eski horoskopu olarak tanımlanan Aslan Horoskop 1.75 metre yüksekliğinde, 2.40 metre genişliğindeki blok üzerinde sağ tarafa doğru yürüyen bir aslan figürü şeklinde betimlenmiştir. Boynunda bir hilalin yer aldığı aslanın gövdesinde yıldızlar bulunmaktadır. Üst kısmında ise Mars, Jüpiter ve Merkür'ü simgeleyen üç büyük yıldız yer alır. Arkeolog ve astrologlar 2000 yıl önce yapılan horoskopun sırrını öğrenmek adına çeşitli araştırmalar gerçekleştirmiştir. Kabartma üzerinde okunan "M.Ö. 7 Temmuz 62" tarihi, bazı araştırmacılara göre Kral Antiochos'un tahta çıktığı günü simgelemektedir.

Kutsal Alan/Doğu Teras

Yeryüzü hâkimiyetini simgeleyen aslan

Gökyüzü hâkimiyetini simgeleyen kartal

NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI

Kommagene Uygarlığı'ndan günümüze ulaşan eserlerin yer aldığı Nemrut Dağı Milli Parkı, 13.850 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Nemrut Dağı Tapınağı, Eski Kâhta Kalesi, Arsameia, Cendere Köprüsü ve Karakuş Tümülüsü Milli Park'ta görülebilecek eserler arasındadır.

ESKİ KÂHTA KALESİ (YENİ KALE)

Kommagene Krallığı'nın başkenti Arsameia'nın karşı tepesinde yer alan Eski Kâhta Kalesi, 350 metre yüksekliğinde ve bir anıt niteliğindedir. Araştırmalar sonucunda kalede Kommagene Krallık Sarayı'nın bulunduğu tespit edilmiştir. Ortaçağ etkileri göze çarpan kalede kalıntıların çoğu İslami döneme aittir. Kale içerisinde yer alan kitabelerden, yapının Memlûk sultanları Kalaun (1279-1290), Eşref Halil (1290-1293) ve Nasır Mehmet (1293-1341) tarafından restore edildiği anlaşılmaktadır. Dev surlarla çevrili kale içinde; su sarnıçları, hamam, cami, zindan, Kâhta Çayı'na inen gizli su yolu ve posta güvercinlerinin yetiştirildiği bir yer bulunmaktadır.

ARSAMEİA ÖREN YERİ

Kommagene Uygarlığı'nın yazlık başkentidir. Kahta Çayı'nın kıyısında yer alan kent M.Ö. 3. yüzyılın başlarında Kommagenelilerin atası Arsames tarafından kurulmuştur.

Yeni Kale

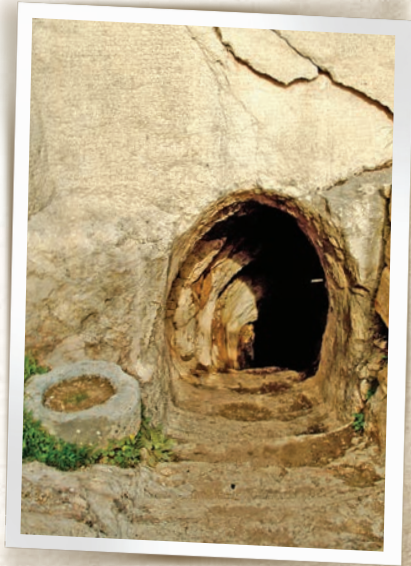

Yeni Kale ve Şeytan Köprüsü

Güneyindeki tören yolu üzerinde; Mithras'ın kabartma heykeli, Kral Antiochos'un tebessüm ederek Herkül-Herakles ile tokalaştığı 3.34 metre yüksekliğindeki Arsameia'nın muhteşem rölyefi ve Anadolu'nun bilinen en büyük Grekçe kitabesi bulunmaktadır. Kral I. Antiochos'a ait olan sosyal ve dini içerikli kitabede, kralın kendinden sonra gelecek krallara devleti nasıl yöneteceklerine ilişkin tavsiyelerini içeren vasiyeti yer almaktadır.

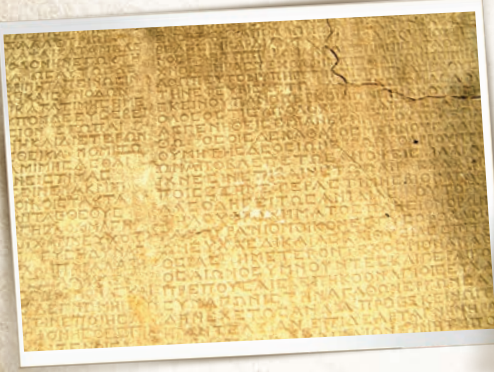

Kral Antiochos ve Herakles'in Tokalaşma Steli

Kutsal amaçla kullanılan dehliz girişi

Kitabenin alt kısmında dağın derinliklerine doğru inen 158 metre uzunluğundaki tünelin dini amaçlarla inşa edildiği bilinmektedir. Tepe üzerindeki platformda Mithridates Kallinikos'un mezar tapınağı ve sarayı yer almaktadır. Saray kalıntıları üzerinde gerçekleştirilen kazılarda çok sayıda heykel ve Antiochos başına ulaşılmıştır. Arsameia Ören Yeri, Adıyaman'a 60 kilometre uzaklıktadır.

Anadolu'nun bilinen en büyük yazıtı (Grekçe)

Cendere Köprüsü

CENDERE KÖPRÜSÜ

Roma İmparatoru Septimius Severus (193-211) tarafından yaptırılmıştır. Kâhta Çayı'nın en dar kesiminde inşa edilen köprünün uzunluğu 120 metre, genişliği 7 metredir. Köprü iki ana kaya üzerine 92 adet büyük kesme taştan yapılmıştır. Üzerindeki yazıttan, köprünün M.S. 198-200 yılları arasında, Samosata'da konumlanan "Legio XVI Flavia Firma" (XVI. Roma Lejyonu) tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Köprünün Kâhta tarafında dikili olan korint başlıklı sütunlar, İmparator Septimius Severus ve "Mater Kastrorum" (Askerlerin Anası) olarak anılan eşi Julia Domna'ya adanmıştır. Köprünün diğer köşesinde sadece bir sütun durmaktadır. Buradaki iki sütunun imparatorun oğulları Geta ve Caracalla'ya adandığı, ancak daha sonra Geta'ya ait olan sütunun, onu öldüren ve kardeşine ait her şeyi yok etmek isteyen İmparator Caracalla tarafından yıktırıldığı görüşü hâkimdir. Roma Uygarlığı tarafından yaptırılan, Roma mimarisinin eşsiz eserlerinden biri olarak anılan, dünyanın ikinci büyük köprüsü olan Cendere Köprüsü, günümüzde hala kullanılmaktadır; ancak araç trafiğine kapalıdır.

Cendere Köprüsü

KARAKUŞ TÜRÜMÜSÜ

Kommagene Kraliyet Ailesine ait bir anıt mezardır. Türümlüs adını, güneydeki sütun üzerinde duran kartal heykelinden alır. Çevresinde 9 metre yüksekliğinde dört sütun bulunmaktadır. Çakıl taşlarının yığılması ile oluşturulmuş 21 metre yüksekliğindeki anıt mezar, II. Mithradates tarafından annesi Isias, kız kardeşi Antiochia ve yeğeni Aka için yaptırılmıştır.

Karakuş Türümlüsü

Karakuş Türümlüsü

DERİK KUTSAL ALANI (HEROON)

Cendere Köprüsü'nün 10 kilometre kuzeyinde yer alan Derik Kutsal Alanı, 125 metre yükseklikte iki tepe arasındaki düzlük alanda inşa edilmiştir. Tonozlu mezar yapısı, iki tapınak ve etrafını çevreleyen duvarın yer aldığı kutsal alanın M.S. 70'lerde Romalılar tarafından inşa edildiği tahmin edilmektedir. Kutsal alanda, Kommagene Dönemine ait Temenos kalıntıları bulunmaktadır.

PERRE ANTİK KENTİ VE KAYA MEZARLARI

Adıyaman'a 5 kilometre mesafede bulunan kent, Kommagene Uygarlığı'nın beş büyük kentinden biridir. Kervan ve orduların uğrak noktası olan antik kent, başkent Samasota ile Malatya arasında yer almaktadır. Kent, eski Roma kaynaklarında suyunun güzelliği ile anılmıştır.

Antik çağdan kalan Perre nekropolü (mezarlık alan), Kommagene Uygarlığı döneminde önemli bir yerleşim merkezidir. Kent, Bizans Döneminde de önemini korumuştur. Perre Antik Kenti'nin İznik'te (Nikaia) toplanan İncil Konsili'ne¹ temsilci göndermesi aynı zamanda dinî bir merkez olduğunu da göstermektedir.

Perre Antik Kenti

Perre Antik Kenti

Yerleşimde bugün görülebilen kalıntıların büyük çoğunluğunu kayaya oyularak yapılmış 200'ü aşkın kaya mezarı oluşturmaktadır. Büyük bir alana yayılan nekropolde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sonucunda; mezar odaları, lahit mezarlar, steller (dikili blok taşlar), sunaklar (taş masa), sikkeler ve süs eşyalarına ulaşılmıştır. Buluntular Adıyaman Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

SAMSAT

Ticaret yollarının kesişme noktasında bulunan, Fırat Nehri'nden kolay geçit veren stratejik konumu ile Samsat, Roma Dönemi'nden itibaren önemli kaynaklarda anılan bir şehirdir. Roma İmparatorluğu'nun en önemli askeri üssü olan kent, bir dönem Kommagene Uygarlığı'na başkentlik yapmıştır.

¹Birinci İznik Konsili; M.S. 325 yılında İmparator Konstantin tarafından Roma İmparatorluğu'nda resmi din olacak Hristiyanlık hakkında tartışılan bazı konuları netleştirmek amacı ile toplanmıştır. İznik Konsili'nin ana konusu Mesih İsa'nın gerçek Tanrı olup olmaması idi. Kilise önderlerinin büyük çoğunluğu Mesih İsa'nın gerçek Tanrı olduğu fikrini pekiştirdiler. Konsilde bu konuda onaylanan İznik İnanç Bildirisi bugüne kadar Katolik, Ortodoks ve Protestan Kiliselerinin ortak olarak kabul ettiği metinlerdendir.

Bugün Atatürk Baraj Gölü'nün derinliklerinde yatan Samsat; Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı'nın en önemli yerleşimlerinden biridir. Atatürk Barajı'nın faaliyete geçmesinin ardından yeni kurulan Samsat ilçesi ise, üç yanı baraj gölü ile çevrili bir yarımada görüntüsündedir.

Bölgede gerçekleştirilen kazılarda; saray, su kemeri, kale gibi yapı kalıntılarının yanı sıra kıymetli eşyalara ulaşılmıştır. Buluntuların bir kısmı Adıyaman Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Atatürk Barajı Gölü'nün suları altında kalan Samsat, günümüzde ancak dalgıçlar tarafından görülebilir durumdadır.

ESKİ BESNİ ÖREN YERİ

Besni İlçesine 1 kilometre uzaklıktaki ören yerinin girişinde Osmanlı Dönemi'ne ait cami, hamam ve köprü gibi yapı kalıntıları bulunmaktadır. Yerleşimin ilk olarak Hititler Döneminde kullanıldığı bilinmektedir.

Eski Besni Ören Yeri

Haydaran Kaya Mezarı

MAĞARALAR ve KAYA MEZARLARI

HAYDARAN KAYA MEZARI

Kent merkezinin 17 kilometre kuzeyinde Taşgedik Köyü'nde yer almaktadır. Kaya mezarlarının bulunduğu alanda, Kral I. Antiochos'un Güneş Tanrısı Helios'la tokalaşma sahnesinin kaya üzerine işlendiği bir kabartma bulunmaktadır.

TURUŞ KAYA MEZARLARI

Roma Dönemi'ne ait olan Turuş Kaya Mezarları il merkezine yaklaşık 40 kilometre uzaklıkta, Adıyaman-Şanlıurfa Karayolu'nun 1 kilometre batısında yer almaktadır. Ana kaya üzerine zeminden aşağı doğru oyularak yapılan mezarların girişine 10-13 basamak inilerek ulaşılmaktadır. Bazı mezarların duvarları ve kapı girişlerinde çeşitli figürler ve kabartmalar bulunmaktadır.

PALANLI MAĞARASI

M.Ö. 40.000 yıllarında kullanılmış doğal bir mağardır. Kentin 10 kilometre kuzeyinde Palanlı Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Mağara duvarlarında yer alan kazıma tekniği ile yapılmış çeşitli hayvan figürleri Eski Taş Çağı'na tarihlendirilmektedir. Paleolitik Döneme ait olan mağara, Türkiye'de bilinen en eski yerleşim yerlerinden biridir.

İNDERE (ZEY) KAYA YERLEŞİMİ

İndere Köyü yakınlarında bulunan kaya yerleşiminin, Erken Dönem Hristiyanları tarafından barınak olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Gümüşkaya Mağaraları

Palanlı Mağarası

GÜMÜŞKAYA MAĞARALARI

Adıyaman'ın 40 kilometre batısında Göksu Nehri kenarında, kayalardan oyma tünel şeklinde birbirleri ile bağlantılı Gümüşkaya Mağaraları yer almaktadır. M.Ö. 150 yılında yapıldığı tahmin edilen mağaralar barınak olarak kullanılmıştır. Balkonlara, bölmeli odalara ve kuyulara sahip bu mağaralara, sadece bir insanın geçebileceği dar bir tünel ile ulaşılmaktadır.

Göksu Mağaraları

GÖKSU MAĞARALARI

Göksu Nehri boyunca 40-50 metre yükseklikteki sarp kayalıklar üzerinde, doğal Göksu Mağaraları yer alır. Mağaralar; Kızılın, Sarıkaya, Gümüşkaya ve Mal Pınarı civarında yoğunlaşmıştır.

HİSN-I MANSUR (ADİYAMAN) KALESİ

Emevi komutanlarından Mansur İbn-i Cavene tarafından 8. yüzyılda Bizans saldırılarından korunmak amacıyla inşa edilmiştir. Kent merkezinde yer alan kale, 25 metre yükseklikte yığma bir höyük üzerine kurulmuştur. Bir dönem Adıyaman'ın *Hısn-ı Mansur* olarak anılmasının ilham kaynağı da bu üç kapılı kaledir.

GERGER KALESİ

Gerger İlçesine bağlı Oymaklı Köyü'ndedir. M.Ö. 2. yüzyılda Samos tarafından Fırat Vadisi'ne hâkim bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. Yapıldığı dönemde "*Arsameia Euphrates*" / (Fırat Arsameia'sı) olarak adlandırılan kaleye, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde surlar, kale kapıları gibi yapı grupları eklenmiştir.

Kale içerisinde büyük bir kayanın yüzeyinde Mitridathes Kallinikos'un babası Samos'un devasa büyüklükteki kabartması yer almaktadır.

Gerger Kalesi

BESNİ KALESİ

Hititler döneminde askeri amaçla inşa edilmiştir. 13. yüzyılda ve Osmanlı Dönemi'nde çeşitli ilave ve onarımların yapıldığı, kale üzerindeki kitabelerden öğrenilmektedir. Anıtsal giriş kuleleri ve diğer yapı kalıntılarının hâlâ ayakta olduğu kale yüzeyinde gerçekleştirilen kazılarda; kemer, sütun ve kubbeli mekânlar ortaya çıkarılmıştır.

GÖKSU (KIZILİN) KÖPRÜSÜ

Göksu Çayı'nın daraldığı bir noktada kaya zemin üzerinde kurulan köprü, Roma Döneminde inşa edilmiştir. Tarihî köprünün orta kemeri yıkık durumdadır.

ALTINLI KÖPRÜ

Göksu Çayı üzerinde yer alan köprü, biri büyük dört kemerden oluşmaktadır. Taşlar arasında harç kullanılmadan, cendere olarak bilinen sıkıştırma yöntemi ile inşa edilmiştir. Selçuklu Dönemine tarihlenen köprü hâlen kullanılmaktadır.

VİJNE KÖPRÜSÜ

Göksu Çayı üzerinde inşa edilen görkemli köprü, bir zamanlar kervan yolları üzerinde yer almaktaydı. Köprü, günümüzde de kullanılmaktadır.

ADIYAMAN ARKEOLOJİ MÜZESİ

Paleolitik Döneme ait çakmak taşından yapılmış el baltaları, kesici aletler; Neolitik Dönemden çakmak taşı ve obsidyen ok uçları; Kalkolitik Dönemin pişmiş toprak figürinleri; Tunç Çağını simgeleyen bronz mızrak uçları; Demir Çağına ait hiyeroglif yazıtlar, süs eşyaları; Helenistik, Roma, Bizans ve Türk-İslam dönemlerini yansıtan heykel, yazıt, mozaik, sikke ve çok sayıda eser Adıyaman Arkeoloji Müzesi'nde tarih ve arkeoloji tutkunlarını beklemektedir.

Geç Hitit Döneminden taş steller, Gritille Höyük; Samsat, Perre Antik Kenti, Arsameia ve Nemrut'ta sürülen Kommagene Uygarlığı'nın izlerini taşıyan mozaik ve sikke örnekleri de müzenin zengin koleksiyonunda yer almaktadır.

Etnografik Eserler Salonu'nda ise, yöresel halı, kilim, cicim (nakışlı ince kilim), yastık gibi el dokumaları, kadın ve erkek giysileri, gümüş takılar, ev ve mutfak eşyaları teşhir edilmektedir.

30.413 eserin muhafaza edildiği Adıyaman Arkeoloji Müzesi'nde, buluntular iki büyük salon ve bu salonları birbirine bağlayan ara salon ile iç bahçede sergilenmektedir.

DOĞAL GÜZELLİKLERİ

ADIYAMAN LALESİ

Bir döneme ismini veren "lale", ülkemizde 31 adet doğal türle temsil edilmektedir. 14 çeşidi ise, endemik alanlarda kendini göstermektedir.

Göz alıcı çiçekleri ile bilinen "Ağlayan Gelin Lalesi" (*Fritillaria Imperialis*) ve "Adıyaman Lalesi" (*Fritillaria Persica*), Adıyaman'a özgü endemik türlerdir. Yoğun olarak yetiştiği bölgeler Gerger ve Sincik İlçeleri'dir.

Çiçeklerinden bal özü damlaları gözyaşı gibi aktığı için "Ağlayan Gelin" olarak adlandırılan bitkinin yerel dilde adı "Boynu Bükük Gül" anlamına gelen "Gülmehin"dir. Çan şeklinde; kırmızı, turuncu, nadiren de sarı renklerde çiçekleri vardır. Yamaçlarda, taşlı ve meyilli arazilerde yetişen Ağlayan Gelin Lalesi nisan ve mayıs aylarında çiçek açar.

Adıyaman Lalesi'nin çiçekleri de ufak çan şeklinde ve mavimsi mor tonlarındadır. Nisan ve mayıs aylarında açan çiçekleri ters üzüm salkımlarını andırır. Adıyaman Lalesi, kayalık yamaçlarda, fundalık ve çalılıklar arasında yetişir.

Ağlayan Gelin ve Adıyaman Lalesi soğanlarının doğadan sökülerek ihracatı yasaklanmıştır. Adıyaman'a özgü bu eşsiz güzelliklerin koruma altına alınması; yalnızca tarlalarda üretilen lalelerin ihraç edilmesi yöntemi ile sağlanmıştır.

AKARSU VE GÖLLERİ

Tarihsel zenginliğinin yanı sıra Adıyaman doğal güzellikleri ile de göz kamaştırmaktadır. Gölbaşı İlçesine adını veren göl, şehir merkezinin yanı başındadır. Mavi ile yeşilin kucaklaştığı alan, zengin fauna ve florası ile doğa tutkunlarını etkilemektedir.

Yakınında bulunan Azaplı ve İneklî Gölleri ile yağışlı mevsimlerde doğal kanallar yoluyla birleşen Gölbaşı Gölü, 'doğal sit alanı' kapsamına alınmıştır. Çevresindeki turistik tesisleri ve doğal güzellikleriyle görülmeye değer bir doğa harikasıdır. Kuşlar için doğal üreme alanları oldukça fazla olan göllerde kuş meraklıları için kuş gözletme kuleleri yapılmıştır. Mevsimine göre onlarca farklı kuş türünü gözlemlemek mümkündür.

Gölbaşı Gölü

Abdülharap Gölü üzerinde yüzen adacıklar

Çelikhan İlçesi'nin kuzeyinde bulunan Abdülharap Gölü üzerinde bulunan onlarca yüzen dev adacık dünyada eşine ender rastlanır bir güzellik sunmaktadır.

Adıyaman doğal göller, akarsular ve kaynak suları bakımından oldukça zengin bir ildir. İl sınırları içinde Gölbaşı, İneklı, Azaplı, Abdulharap doğal gölleri ve Atatürk Barajı suni gölü bulunmaktadır. Yüzyıllardan bu yana doğduğu, hüküm sürdüğü topraklara hayat veren, bereketin simgesi Fırat Nehri, tüm bölgenin olduğu gibi Adıyaman'ın da can damarıdır. Nehrin il sınırları içindeki uzunluğu 180 kilometredir. GAP Projesi kapsamında Atatürk Barajı'nın kurulmasıyla oluşan göl, ilin doğu sınırının neredeyse tamamını çevrelemektedir.

Barajın tamamlanmasının ardından, bölge ikliminden üretimine kadar her alanda kendini hissettiren değişim, kent sosyal yaşamına su sporları ile farklı bir boyut kazandırmıştır.

Değirmen Çayı, Eski Besni'nin 10 kilometre güneyinde, Sofraz Çayı'nın doğduğu bölgedir. Akarsuyu, yemyeşil doğası ve sarp kayalıkları ile bakir bir görüntü sergileyen Değirmen Çayı, yöre halkının ilgi gösterdiği mesire alanlarının başında gelmektedir.

Atatürk Baraj Gölü

Su Sporları

Kahta ilçesinin Kocahisar Köyü'nde bulunan Değirmen Başı, kayalıkların arasından süzülerek akan suları, yemyeşil doğası ve gezilebilecek tarihi yerleri ile görülmeye değer bir mesire alanıdır.

Adıyaman'a 5 kilometre mesafede yer alan Ziyaret Çayı da ağaçlandırılarak mesire alanı haline getirilmiştir.

İlin 2 kilometre kuzeyinde yer alan çam ormanlarının oluşturduğu Karadağ Ormanı Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce günübirlik mesire ve piknik alanı olarak düzenlenmiştir.

Ali Dağı Çevresi, Boğazözü Kalburcu Çayı, Gürlevik Membası, Kırkgöz Membası, Cendere Çayı, Bulam Çayı, Tut Şepker Çayı ise ildeki diğer mesire alanlarıdır. Gazihan Dede civarında yapılan park ve mesire alanı, aynı zamanda su sporları olanağı da sunmaktadır. Türkiye'nin en büyük dubalı yüzer havuzu burada bulunmaktadır.

ŞİFA KAYNAĞI ADIYAMAN

Adıyaman'ın derinliklerinden kaynaklanan şifalı sular birçok rahatsızlığa derman olmaktadır. İl sınırları içerisinde yer alan Çelikhan, Besni ve Kotur ilçeleri ziyaretçilerine şifa dağıtmaktadır. Ayrıca, Bölükayla ve Gerger Sülüklü Gölleri, sülük tedavisi için inanılmaz bir kaynaktır.

Çelikhan İçmesi

Çat Barajı'nın yakınında, Çelikhan ilçesinin 23 kilometre kuzeydoğusunda bulunan kaplıcanın; mide, bağırsak, karaciğer, safra kesesi ve böbrek taşı rahatsızlıklarına iyi geldiği bilinmektedir.

Besni İçmesi

Besni ilçesinin 6 kilometre kuzeydoğusunda bulunan kaynağın; böbrek taşı, kabızlık, bağırsak ve mide iltihaplarının iyileşmesine olumlu etki yaptığı söylenmektedir.

Kotur İçmesi

Şifalı soğuk suları ile bilinen Kotur İçmesi, Adıyaman'ın 25 kilometre kuzeybatısında, Akçalı Köyü'ne 5 kilometre mesafededir. Kotur İçmesi'nin suları mide ve bağırsak rahatsızlıklarına iyi gelmektedir.

İNANÇ TURU

Çağlar boyunca farklı uygarlıklara merkez olan Adıyaman, inanç turizmi açısından da zengin bir yapı sergilemektedir.

Antik dönem inançlarının yansıması olarak Nemrut'un zirvesinde yer alan dev tanrı heykelleri, ören yerlerinde ulaşılan tanrı-kral kabartmaları vb. dinsel motifler bir dönemin inancını yansıtırken, aynı zamanda Adıyaman'ın tarihsel zenginliğini de ortaya koymaktadır.

İl genelinde bugün görülebilen mabetler arasında; camiler, türbeler ve Süryani Kadim Cemaati'ne ait kilise yer almaktadır.

ULU CAMİİ

Dulkadiroğlu Alaüddeve tarafından yaptırılan Ulu Cami, Adıyaman'ın en büyük camisidir. Açık sarı renkli düzgün kesme kalker taşından inşa edilen caminin 1270 yılında inşa edildiği, ancak deprem sonucu yıkılması nedeniyle yeniden yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Bu nedenle 19. yüzyıl batılılaşma dönemi üslubuna uygun özellikler taşımaktadır. Plan şeması bakımından klasik Osmanlı mimarisinin bir devamı niteliğindedir. Caminin üç kapısı bulunmaktadır. 1902 yılında Çevre Mehmet Fevzi tarafından yapılan ahşap giriş kapısı, son derece güzel bir eserdir. Cami içerisindeki kitabelerden yapının 1863 ve 1902 yıllarında onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Dikdörtgen planlı cami, kesme taştan, dört payenin taşıdığı merkezi bir kubbe ile örtülüdür. Kuzey tarafta beş gözlü son cemaat yeri, kuzeydoğu köşesinde de minare yer almaktadır.

Çarşı Camii

ÇARŞI CAMİİ

1557 yılında Hacı Abdulgani tarafından inşa ettirilmiştir. Hacı Mehmet Bini Seyfettin Rızaullah tarafından 1640 yılında yenilenmiş, 1910, 1957 ve 1982 yıllarında onarım geçirmiştir. Dikdörtgen planlı caminin ibadet mekânı, dört dikdörtgen payenin taşıdığı ahşap bir kubbe ile bunun dışında kalan kısımlarda ahşap tavanlarla örtülmüştür. Beden duvarları beyaz küfeki taşından inşa edilmiş, kenarları payandalarla desteklenmiştir. Caminin kuzey yönünde kesme taştan yapılmış son cemaat yeri bulunmaktadır.

KAB CAMİİ

Mahalleye adını veren Kab Camii, kitabesine göre 1768 yılında inşa edilmiştir. *Ma'muratü'l - Aziz Salnamesi*'nde Hoca Ali tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Yapımında kesme taş kullanılan yapı ahşap tavanla örtülüdür. Kuzey kenarında kare kaide üzerinde oturan tek şerefeli minaresi bulunmaktadır. Kuzey kapısı üzerinde H. 1182 tarihli yapım ve batı kapısı üzerinde H.1342 tarihli onarım yazıtları yer almaktadır. Yapı, 1923'te esaslı bir onarım görmüştür. 1934 yılında ise, yıldırım düşmesi sonucu yıkılan minaresi yenilenmiştir. Dikdörtgen planlı caminin önünde son cemaat yeri, yazlık ve kışlık olmak üzere iki tanedir. Cami ve son cemaat yeri kesme taştan inşa edilmiştir, üzerini kasnaktan itibaren bağdadi sıvalı ahşap bir kubbe örtmektedir. Kubbe, Selçuklu Bağdadi tarzda yapılmış dünyada kalan tek örnektir. İbadet mekânındaki iki payenin yardımıyla ve bunları birbirine bağlayan kemerlerle içerisi kare şekline dönüştürülmüştür. Çevresinde hamam ve çeşmeler bulunmaktadır.

YENİPİNAR CAMİİ

1720 yılında inşa edilen mescit, Yeni Pınar Caddesi üzerindedir. 1890 ve 1899 yıllarında onarım geçirmiştir. Dikdörtgen planlı küçük bir yapı olan mescidin önünde dört sütunlu, ahşap tavanlı son cemaat yeri bulunmaktadır.

ESKİ SARAY CAMİİ

1638'de İbrahim Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Caminin taştan yapılmış, yarım silindirik mihrap nişinin kemerli bir bordürle etrafını çevrelediği mihrabı, Adıyaman camileri içerisinde en önemli mimari öge olarak kabul edilir. Kesme taştan inşa edilen cami çok defa onarım geçirmiştir.

MUSALLA CAMİİ

Adıyaman merkezde bulunan caminin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Minaresi 1890 yılında meydana gelen depremde yıkılan yapı, bir süre cezaevi olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı cami Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilerek ibadete açılmıştır. Kitabesinde, Türkler'in Anadolu'da yaptırdıkları ilk mescit olduğu ifade edilmiştir.

Musalla Camii

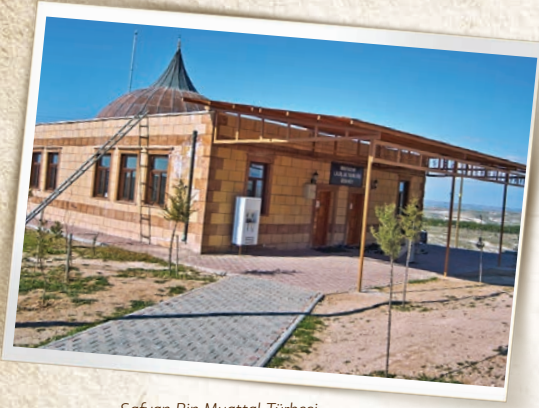
SIRATUT CAMİİ

Sıratut Mahallesi'nde yer alan caminin ilk inşa tarihi bilinmemektedir. 1958 yılında Hacı Mehmet İnan tarafından yeniden yaptırılmıştır. Giriş kapısı üzerinde bulunan okunamayacak kadar yıpranmış olan kitabenin eski camiye ait olduğu düşünülmektedir. Dikdörtgen planlı caminin üzeri ahşap bir kubbe ile örtülüdür. Önünde dört kemerli son cemaat yeri bulunmaktadır.

ADIYAMAN EVLİYALARI

SAFVAN BİN MUATTAL TÜRBESİ

Türbe, Samsat İlçesi'nin 8 kilometre kuzeyinde Taşkuyu Köyü yakınında yüksek bir tepenin üzerine inşa edilmiştir. Yöre halkı tarafından "Sahabe-i Paki" şeklinde anılmaktadır. Hakkında ayet-i kerime nazil olan Safvan Bin Muattal Türkiye'de kabri belli olan iki sahabeden biridir. (Eyüp El-Ensari Hz./İstanbul ve Safvan Bin Muattal Hz./Adıyaman)

Safvan Bin Muattal Türbesi

Safvan Bin Muattal Türbesi

Safvan Bin Muattal, Hz. Peygamber'in hicretinden yaklaşık dört yıl sonra Medine'ye gelerek Müslüman olmuş bir sahabedir. Şam, Irak ve son olarak da Cezire çevresine yapılan sefere katılan Safvan Bin Muattal, İslam ordusu ile birlikte Urfa civarına gelmiş, ardından Adıyaman bölgesine yönelmiştir. Bölgenin fethinde komutan olarak orduda yer alan Hz. Safvan Bin Muattal, Samsat'ın fethi sonrası sorumlu komutan olarak bölgeye yerleşir. Emeviler zamanında ise, Halife Muaviye tarafından vali olarak görevlendirildiği bilinmektedir.

ABUZER GAFFAR-İ TÜRRESİ

Türbe, Adıyaman'ın 5 kilometre doğusunda Ziyaret Köyü girişindedir. Türbede yattığına inanılan Abuzer Gaffar-i, Hz. Ömer devrinde Bizans topraklarına yapılan seferlere katılmış ve burada şehit düşmüş sahabelerden biridir. Kapısındaki kitabe H. 1136 tarihlidir. Kitabede "...mezar-ı bu Zer-i Gaffari gördü..." ibaresi okunmaktadır. Türbe, Bağdat seferi dönüşünde IV. Murad'ın emri ile yaptırılmıştır. Yapı ile ilgili ilk bilgilere *Osmanlı Tahrir Defterleri*'nde rastlanmaktadır. Adı geçen kaynakta türbenin zaviye (küçük tekke) olarak kullanıldığı belirtilmektedir.

MAHMUD EL-ENSARİ TÜRRESİ

Adıyaman'ın 5 kilometre doğusunda Ali Dağı'nın yüksek bir tepesinde bulunmaktadır. Kitabesi 1126 tarihlidir. IV. Murad'ın emri ile Bağdat seferi dönüşünde *Mahmud El-Ensari Hazretleri* adına yaptırılmıştır.

ŞEYH ABDURRAHMAN ERZİNCAN-İ TÜRRESİ

Türbe, kentin 7 kilometre kuzeyinde İndere Köyü'ne hâkim bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Türbede Şeyh Abdurrahman Erzincan-i ile eşi ve kızının sandukaları bulunmaktadır.

TARİHİ KİLİSE

MOR PETRUS VE ST. PAVLUS SÜRYANİ KİLİSESİ

Adıyaman Mara Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kitabesinde 1905 yılında inşa edildiği belirtilmesine rağmen mimarisi M.S. 4. ve 5. yüzyıldan izler taşımaktadır. Günümüzde Süryani Cemaati tarafından kullanılan kilise, taş işçiliğinin en güzel örnekleri ile bezenmiştir.

Mor Petrus Kilisesi

ADIYAMAN MUTFAĞI

"... Bu sunaklar üzerinde bol bol tütsü ve kokulu otlar sunmalı ve besili kurbanlıkları tanrıların ve bizlerin onuruna yaraşır biçimde kurban etmeli, kutsal masaları bol ziyafet malzemesiyle donatmalıdır. Buraya gelen yerli ve yabancı bütün ahaliyi büyük bir ihtimamla karşılamalı ve bir araya gelen herkesin eşit derecede keyif alacağı bir şölen hazırlamalıdır. Öyle ki her bir kimse, kutsal günlerde kâfi miktarda yiyecek, içecek alabilmek için izlendiği hissine kapılmaksızın şölenin keyfini çıkarsın ve dilediği köşede istediği kadar yiyip içsin."

Kommagene Kralı Antiochos'un 2000 yıl önce sarf ettiği bu sözler; Adıyaman'ın mutfak yapısında etin buğday ürünleri ile birlikte sunuluşunu, üzüm kültürünün -azalan üzüm çeşitleri ve şarap yapımına rağmen-, pekmez, pestil, sucuk vb. ürünlerle devam ettiğini ve en önemlisi Adıyaman insanının konukseverliğini özetliyor gibi.

Adıyaman'ın sahip olduğu zengin kültürün izleri kent mutfağında da kendini gösterir. Verimli bağları, tahıl ambarı ovaları ve hayvancılık Adıyaman Mutfağı'nı şekillendiren en önemli unsurlardır. Yemeklerin temelini et, buğday ürünleri, bakliyat ve sebze oluşturur. Soğan, sarımsak, salça, pul biber, maydanoz, nane ve envai çeşit baharat, titizlikle hazırlanan Adıyaman lezzetlerine ayrı bir tat katar.

Pıtırıtı Çorbası, Meyir Çorbası, ilin özgün köftesi Kollotik, Kavurmalı Hitap, Dövmeç ve Burma tatlısı yörenin en ünlü lezzetleridir.

Buğday, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin diğer illerinde olduğu gibi Adıyaman Mutfağı'nda da temel gıda maddesi olarak ilk sırada yer alır. Simitten (İnce bulgur) yapılan köfte çeşitleri bölge mutfağına büyük zenginlik katar. Yabancı otların tat kattığı yemekler ve bu otlarla yapılan sunumların ayrı bir yeri vardır Adıyaman Mutfağı'nda.

Adıyaman Sarma

Adıyaman Hitabı

ADİYAMAN YEMEKLERİNDEN ÖRNEKLER

Köfteler: Kollotik, çiğ köfte, içli köfte, kavurmalı sıcak köfte, kel köfte, yarpuzlu köfte, ekşili köfte...

Çorbalar: Meyir çorbası, alaca çorbası, malhıta çorbası, tarhana çorbası, mercimek çorbası, yoğurtlu çorba, un çorbası, dövme çorbası, pıtırıtı çorbası...

Pilavlar: Karıştırmalı pilav, kavurmalı pilav, mercimekli pilav, şahreli (şehriyeli) pilav, tavuklu pilav, meyhane pilavı, domatesli pilav, ciğerli pilav...

Sebze Yemekleri: Adıyaman tavası, parmak kebab, dolma-sarma, yeşil fasulye sulusu, dövmeç...

Pideler: Kavurmalı hitap, ot hitabı, peynirli ekmek, tava killoru, semsek, peksimet, bazlama, taplama...

Salatalar: Yarpuz mancası, pırpırim salatası, patates salatası...

Tatlılar: Tene helvası, top helvası, nişe bulamacı, şıllık, heside, aşure, kesme, peynirli irmik helvası, kaşık tatlısı, burma tatlısı...

ÜZÜM

Adıyaman bağlarıyla ün salan bir kenttir. Bağcılık özellikle Besni ilçesinin ekonomi ve kültüründe önemli yer tutmaktadır. *Peygamber Üzüümü* olarak da bilinen "Besni Üzüümü" 5.000 dekarlık üretim alanına sahiptir.

İri taneli, ince kabuklu, çekirdekli lezzet deposu Besni Üzüümü; pekmez, pestil, kırma, teh, sucuk vb. lezzetlerin kaynağıdır.

EL SANATLARI

El sanatları, insanın güzelliğe olan tutkusundan kaynaklanan, nesilden nesile aktararak günümüze ulaşan yaratıcılık serüvenidir.

Özgün renk ve motifleriyle yöreye ait bir Pişinik Halısı'nda onu dokuyanın hayallerini, Adıyaman insanının yaşam biçimini, gelenek göreneklerini, kısaca topyekûn Anadolu'yu bulabilmek mümkündür.

Tüm Anadolu'da olduğu gibi bir dönem hayli yaygın olan el sanatları, günümüzde gelişen teknoloji karşısında varlığını koruyamayarak eski yaygınlığını yitirmiş, bazıları terk edilmiş bazıları da gittikçe azalır duruma gelmiştir.

Halı, kilim, savan dokumacılığı, dikiş-nakiş, iğne oyası, sepetçilik, semercilik, yemenicilik gibi el sanatları Adıyaman'da halen icra edilen el sanatlarıdır.

HALICILIK

Kültürün, inancın, umudun en somut haliyle ifade edildiği halılar, geleneksel el sanatları içinde en otantik olanıdır. Kök boyalarla renk alan yöreye özgü Pişinik ve Alikan Halıları, halı yastıkları kendine özgü renk ve motifleriyle oldukça ünlüdür.

Geleneksel üretim tarzında, ilk aşamada halı ve kilimlerin hammaddesi olan yünler taraklanıp, liflendirilir. Kırmende eğrilerek iplik haline getirilir. Ardından kök boyayla renklendirilir. Çıkırıkta sarılarak hazırlanan iplikler kilim tezgâhlarında dokunur.

Çengel

SEPETÇİLİK

Sepetçilikte kullanılan dallar, örgü sırasında büküldüğünde kırılmaması için koca bir gün boyunca suda ıslatılarak, yumuşatılır. Kabukları soyulduktan sonra ustanın becerikli ellerine teslim olan dallar meyve sepeti, ekme sepeti, pazar sepeti formunda en doğal haliyle yaşamımızdaki yerini alır.

İĞNE OYASI

Menekşe, kuşdili, papatya, karanfil, sürpriz, yelpaze, Mevlana eteği, liptürü, uslu kaynana, çarkifelek motifleri ile ifade bulan iğne oyaları; oda ve mutfak takımlarında, yazma çevrelerinde, masa örtülerinde, havlu kenarlarında, kısacası yaşayan her detayda kendini gösterir.

ÇARŞI PAZAR ADIYAMAN

TUZ HANI

Adıyaman, sınırları içerisinde eşsiz doğal güzellikleri, kültürel zenginlikleri, çok sayıda tarihsel ve arkeolojik değeri barındırmaktadır. Her biri ayrı bir kültür değeri olan bu yapılardan biri de Tuz Hanı'dır. Kent merkezinde yer alan Tuz Hanı, 19. yüzyıl sonlarında inşa edilmiştir. Han, büyük bir avlu etrafında dizilmiş mekânlardan ibarettir. Revakların arkasına ahırlar, misafirhane olarak kullanılan mekânlar ve hücreler yerleştirilmiştir. Batı tarafındaki kapı çarşıya açılmaktadır. Kapıdan ince uzun dikdörtgen şekilli bir dehliz vasıtasıyla avluya ulaşılmaktadır.

OTURAKÇI PAZARI

Adıyaman kent merkezinde bulunan tarihî çarşıda yöreye özgü; halı, kilim, cicim, çanta ve heybe gibi el dokuması ürünler turistik eşya olarak satılmaktadır.

YAPMADAN DÖNME

Adıyaman'ı ziyaret edenler; Dünyanın 8. Harikası Nemrut Dağı'nı, Cendere Köprüsünü, Perre Antik Kenti'ni, Arsameia'yı, Karakuş Tümülüsünü, Kommagene Uygarlığı'ndan günümüze ulaşan eşsiz eserleri görmeden;

Nemrut Dağı'nın zirvesinde eşsiz gün doğumunu izlemeden ve göğün kızıla çaldığı gün batımına şahit olmadan, yüzen adaların üzerinde doğaya kulak vermeden;

Kentin farklı dönemlerine ait eserlerin sergilendiği Adıyaman Arkeoloji Müzesi'ni, Tarihî Oturakçı Pazarını, tarihî camilerini gezmeden;

Nemrut Heykelleri'nden, yöreye özgü Pişinik Halıları'ndan, Besni Üzümü'nden yapılan pekmez ve sucuktan almadan;

Göl kıyısında balık yemeden, Kollotik'in tadına bakmadan, Peygamber Üzümü'nden, Burma Tatlısı'ndan tatmadan dönmemelidir.

A D I Y A M A N

Adiyaman Valiliği	(416) 216 10 01
İl Kùltùr ve Turizm Mùdùrlùđù	(416) 216 12 59
Turizm Danıřma Bùrosu	(416) 216 10 08
Turizm Polisi	(416) 216 48 85 / 6120
Mùze Mùdùrlùđù	(416) 216 29 29
Nemrut Dağı Milli Park Mùdùrlùđù	(416) 725 50 84
Gùzel Sanatlar Galerisi	(416) 216 11 15
Adiyaman Ùniversitesi	(416) 223 37 21
Devlet Hastanesi	(416) 216 10 15
Tùrk Hava Yolları	(416) 216 14 36
Adiyaman Havalimanı	(416) 244 22 12 / 3 hat
Tren İstasyonu	(416) 781 60 80
Polis İmdat	155
Alo Jandarma	156
İtfaiye Yangın İhbar	110

GAP GEZİ REHBERİ 1

KİLİS

KİLİS

Yüzölçümü 1.521 kilometrekare olan Kilis, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Hatay-Maraş oluğu ile Fırat Nehri arasında uzanan Gaziantep Platosu'nun güneybatı kısmında, Türkiye-Suriye sınırı boylarında 36° kuzey enlemi, 32° doğu boylamı arasında yer alır.

Şehir bu konumuyla Akdeniz ve Güneydoğu bölgeleri arasındaki geçiş kuşağı üzerinde bulunur. İklimi genel karakteri itibariyle Akdeniz Bölgesi'nin özelliklerini yansıtmaktadır. Yazları kurak ve sıcak, kışları serin ve nemli geçer. Bitki örtüsü step ve Akdeniz bitki örtüsünün karışımından oluşan bir özellik taşır. Yörede tarıma elverişli alanlar dışında çayırlar, meralar, fundalıklar ve ormanlara rastlanır. Kentin deniz seviyesinden yüksekliği 680 metredir.

Güneyi Türkiye-Suriye sınırı, batı, kuzeybatı, doğu ve kuzeydoğusu Gaziantep'in ilçeleri ile çevrilidir. Ülkemizde bulunan 17 karayolu sınırından biri olan Öncüpınar Sınır Kapısı, 157 metrelik tampon bölgeden oluşur.

BİR BAKIŞTA KİLİS

Güneyin serhat ili Kilis, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Gaziantep platosunun güneybatısında, Acar Dağı'nın eteklerinde yer alır. Güneyi Suriye toprakları ile çevrilidir. Bağları ve zeytinlikleriyle olduğu kadar tahıl ambarı ovalarıyla da zengin ve bereketli bir yerleşim merkezidir.

Anadolu, Mezopotamya, Kuzey Suriye ve Mısır gibi en eski uygarlık merkezleri arasında yer alan Kilis, uzun bir dönem ticaret yönünden hareketli, farklı din ve kültürlerin bir arada yaşadığı merkez konumu ile varlığını sürdürmüştür.

1906 yılında yöreyi gezen İngiliz gezgin diplomat Mark Sykes, Kilis için şunları söylemektedir: "Kilis, zarif yapıları olan önemli bir kenttir. Çarşısı büyüktür; birçok dilin konuşulduğu çarşı tam bir Babil Kulesi gibidir. Hanlar dolup taşmakta, bir yandan yeni hanlar yapılmaktadır. Arabalar ve üzeri kapalı faytonlar çingirakları ile neşeli sesler çıkararak şehri dolaştırmaktadırlar..." (Dar'ül-Islam - 21. Yüzyıl Yayınevi)

Öncüpınar Sınır Kapısı

Kilis Pasajları

Komşu ülkeden gelen çay, baharat gibi Arap tatları, rengârenk kumaşlar, elektronik malzemeler, envaiçeşit eşyalar ile sınır alışverişinin renklendirdiği Kilis pasajları yakın döneme kadar kent ekonomisine can katmaktaydı. Hareketli pasajların anılarda tatlı birer hatıra olduğu kent, komşu ile ilişkilerin gelişmesinin ardından Halep'ten yurdumuza giriş yapan ziyaretçilerine sıcak konukseverliği ile kucak açıyor.

Kilis Genel Görünümü

Kilis, Akdeniz iklimi ile karasal ikliminin kesiştiği noktada bulunmaktadır. Yörede söz konusu iklim kuşaklarının özellikleri egemendir. Yörenin en önemli akarsuyu Afrin Çayı'dır. 1.521 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip olan kentin Suriye ile olan sınır uzunluğu 111 kilometredir.

ÇAĞLAR BOYUNCA KİLİS

Doğası ve yerleşime elverişli coğrafyası ile tarih boyunca; Babil, Huri-Mitanni, Hitit, Arami, Asur, Pers, Makedonya, Roma, Bizans, Selçuklu, Memlûk ve Osmanlı'ya ev sahipliği yapan Kilis, bu uygarlıkların günümüzdeki izleri ile âdetta bir açık hava müzesi görünümündedir.

Ravanda Kalesi

Roma Su Kemer

Kuzey Suriye ile Anadolu arasındaki konumu nedeniyle kültürlerin geçişini izleme açısından önemli bir bölge olan Kilis'te tarihin en eski dönemlerinden itibaren süregelen yerleşimlerin tümüne rastlanır.

Yüzeysel araştırmalarında saptanan arkeolojik merkezler, Kilis'in Neolitik Dönemden itibaren yerleşim gördüğünü ortaya koymuştur. Afrin Vadisi'nde yer alan Yeşiloba Höyüğü'nde Neolitik Dönemin en erken evresi olan Seramiksiz Neolitik Dönem yerleşmesine ait bulgular elde edilmiştir.

Diğer taraftan, Paleolitik Döneme ait izlere de rastlanmıştır. Özellikle Kilis'in kuzey kesimindeki yüksek platolar üzerinde yer alan Kuskunkıran, Katırtepe, Kurukastel ve Çakmalı'da Paleolitik Döneme ait çok sayıda çakmak taşı alet ve yonga ile karşılaşmaktadır.

En eski Kilis yerleşimi olarak kabul edilen Oylum Höyük üzerinde gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmaları ise, bölgenin 5500 yıllık geçmişine ışık tutmaktadır.

Bölgede bilinen ilk krallık Halep Krallığı'dır. Daha sonra uzun bir müddet Hitit egemenliğine bağlı kalan kent, bir dönem Pers ve Makedon akınlarına hedef olmuş, ardından Selevkoslar'ın hâkimiyetine girmiştir. M.S. 64'te bir Roma eyaleti olan Kilis, imparatorluğun bölünmesi ile Bizans toprakları içinde kalmıştır. M.S. 638'de İslam topraklarına katılan Kilis, bu tarihten sonra İslam kenti kimliğine bürünür. 1151'de Haçlı Orduları tarafından zapt edilerek, Urfa Haçlı Kontluğu'na bağlanan kent, kısa süre sonra Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan tarafından alınır.

Artuklu ve Eyyubi egemenliğinden sonra Kilis'in Osmanlı Dönemi, meşhur 'Merc-i Dabık Savaşı'yla başlar. Yavuz Sultan Selim (1470-1520) 1516'da Kilis kırsalındaki Dabık Köyü düzlüğünde Memluk ordusunu yenip, bölgeyi Osmanlı topraklarına kattı. Tarihe Merc-i Dabık (merc, Arapça çayırılık anlamında olup; 'Merc-i Dabık' bileşik sözcüğü, Dabık Çayırılığı, Dabık Düzlüğü anlamındadır.) Savaşı olarak geçen bu olaydan sonra Ortadoğu Bölgesi Osmanlı Devleti'nin egemenlik alanına girdi.

1. Dünya Savaşı sonunda Mondros Mütarekesi ile önce İngilizler ardından Fransızlar tarafından işgal edilir. Ankara Antlaşması'nın imzalanması ile Türkiye sınırlarına katılan kent, 1927'de Gaziantep'e bağlı bir ilçe, 1995'te de il olur.

KİLİS ADININ KAYNAĞI

Kilis adının kaynağı hakkında çeşitli görüşler vardır: Kilis'in Yukarı Mezopotamya'da Pe Ilada Cyrrhus denen bir kent ile aynı adı taşıdığı söylenir. Bu sözcüğün okunuşu Kiris şeklindedir ve Kilis sözcüğüne fonetiği bakımından büyük benzerlik göstermektedir. Büyük olasılıkla 8. yüzyılda bölgeye gelen Türkmenler tarafından Kiris, *Kilis* diye söylenmiş ve bugünkü yeri "Kilis" olarak adlandırılmıştır.

Bir Asur tabletinde rastlanılan *Ki-li-zi* adı, Kilis'in Asurlular döneminden bu yana var olan bir yerleşim yeri olduğu kanısını güçlendirmektedir. Ayrıca, Kilis'in antik yerinin, bugün bulunduğu noktadan 12 kilometre kadar batıda olduğu Büyük İskender (M.Ö 356-323) zamanında, günümüzde Suriye sınırları içinde kalan *Ürya Nebi* denilen bir kent kurulduğu veya var olan bir kente, *Cyrrhus* adı verildiği tahmin edilmektedir.

Kilis bir zamanlar İskenderun Körfezi'nden, Fırat Nehri'ne kadar uzanan Christik eyaletinin merkezi kabul edilir. Bazı haritalarda bu yere de "Kilis" denmektedir. Bizans'ın doğu sınırlarını gösteren haritalarda kentin bulunduğu yer *Ciliza* olarak adlandırılmaktadır. Roma İmparatorluğu kaynaklarında "*Ciliza Siv Ürmajjant*" olarak geçen yöre, Yakut'un Mu'cemü'l-büldun ve Halil bin Şahin *Ez-Zahiri'nin Zübdetü Keşfi'l-Memalik* adlı yapıtında Azaz'a bağlı bir köy olarak belirtilmiştir. 9. yüzyıldan başlayarak Müslüman Türklerin, kendi lehçelerinde düz, dümdüz anlamına gelen "Kilis" sözcüğünü, Kiris yerine kullanarak bugün yaşadıkları yerleşim merkezine verdikleri anlaşılmaktadır.

1519 tarihli *Osmanlı Devleti Tahrir Defteri*'nde de kentin adı *Killiz* biçiminde yazılmıştır. Prof. Dr. Bilge Umar *Türkiye'deki Tarihsel Adlar* adlı yapıtında "Kilis" hakkında yaptığı araştırmayı şöyle aktarıyor: "İlk kez Arap tarihçi Kudama Bin Cafer'in 928'de kaleme aldığı yapıtında, Arap Devleti'nin Doğu Roma İmparatorluğu sınırında bir kalesi olarak, 'El Kilis' diye anılıyor. Kentin 985 yılında İmparator Bardas Phokas eliyle alınmasının sözünü eden diğer bir Arap tarihçi, Yahya bin Said el Antak'i, Kilis adını 'Killia' diye vermiştir."

TARİHİN İZLERİ

RAVANDA KALESİ

Ravanda Kalesi, ilin kuzey batısında Belenözü Köyü yanında, Afrin Çayı'nın doğusunda, kent merkezine 28 kilometre mesafede yer almaktadır.

Ravanda Kalesi

Ravanda Kalesi

Kale, tüm vadiyi kontrol altında tutan bir konumdadır. Etrafı açık, görüş açısı geniş, ufuklara hâkim bir dağın tepesine kurulmuştur. Geçmişti Hititler'e dek uzanan kalenin varlığından Haçlı Seferleri kayıtlarında da söz edilmektedir. İslami kaynaklarda er-Ravendan, Haçlı kroniklerinde *Ravandel*, *Ravandel*, *Ravenel*; Ermeni kayıtlarında *Areventan* şeklinde adı geçen yapının, kesin inşa tarihine ait bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ravanda Kalesi hakkında ulaşılabilen en eski kaynak 11. yüzyıla aittir. 1097'de Haçlı ordularınca ele geçirilen Ravanda Kalesi'nin tarihine, kısa süre sonra Urfa Haçlı Kontluğu'nun batı bölgesindeki en uç ve en önemli savunma noktalarından biri olarak şerh düşülür. 1097-1151 yılları arasında haçlıların hâkimiyeti altında kalan Ravanda Kalesi, bu tarihten sonra yeniden Türkler'in egemenliğine girer.

12. yüzyılda Eyyubi Devleti'nin hükmettiği Ravanda Kalesi'ni İslam kaynakları Halep vilayetine bağlı bir kale olarak zikretmektedir. İbn el-Adîm *Buğyet'üt Taleb fi Tarih Haleb* adlı eserinde Ravanda Kalesi'nden; "...tek ve yüksek bir dağın üzerinde mancınığın hükmedemeyeceği, okun işleyemeyeceği bir yerde metin bir kaledir. Dağın eteğinde küçük bir dış suru da vardır. Ravanda, kalelerin en sağlamlarından ve yeri en güzel olanlarındandır. Kuzey ve batı tarafından kaleyi hendek gibi bir vadi sarar, bir de nehir akar." şeklinde bahsetmektedir.

Selçuklu, Artuklu, Eyyubi ve Memlûklar tarafından kullanılan kale, Yavuz Sultan Selim (1470-1520)'in Mercidabık Zaferi (1516) ardından Osmanlı yönetimine geçmiştir.

Ravanda Kalesi

Ravanda Kalesi

Dağın tepesi oyulmak suretiyle yapılan kalenin bugün ayakta kalan kısmı, iç kaledir. Dış kale duvarlarının yalnızca temelleri ve bazı parçaları ayakta. Kalenin içinde günümüzde görülebilen yapılar arasında; batısında tonozlu yapı, güneyinde şapel, ortasında yer alan küçük yuvarlak kule, sarnıç ve burçlar dikkat çekicidir. Kaleye ait yapılar zirvedeki düzlükte yer almaktadır. Büyük bir bölümü kesme taş ile inşa edilen yapıda, burçların bir bölümü hâlâ ayakta.

OYLUM HÖYÜK

Kilis coğrafyasında, taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve her biri "arkeolojik sit alanı" olarak koruma altına alınan on sekiz höyük bulunmaktadır. Arkeolojik verilere göre, Geç Kal-kolitik Dönem'den günümüze sürekli iskân yaşayan Oylum Höyük, bunlar içinde en büyük ve önemlidir.

Gaziantep-Kilis karayolu üzerinde, aynı adı taşıyan Oylum Köyü'nde yer alan Oylum Höyük, bo-yutları ve yüksekliğiyle Ön Asya'nın en büyük höyüklerinden biridir. Kilis Ovası'na hâkim konumu ile biri 22 metre, diğeri 37 metre, iki yükseltiden oluşan höyük, 460 metre uzunluğunda ve 370 metre genişliğindedir.

Oylum Höyük

Oylum Höyük'ten çıkan buluntular

Oylum Höyük, yüksek Anadolu platosunun bitiminde, güneye doğru uzanan Suriye düzlüklerinin başladığı verimli topraklar üzerindedir. Höyüğün batı kenarı boyunca uzanan Akpınar Deresi, binlerce yıldır yerleşimin hayat kaynağı olmuştur. Höyüğün bulunduğu verimli Kilis Ovası, Filistin'den, Irak'taki Zagros Dağları boyunca Basra Körfezi'ne kadar yarım ay şeklinde uzanan Bereketli Hilal'in kuzeybatı ucunda yer alır.

Oylum Höyük; doğu-batı yönünde Fırat Vadisi ile Amik Ovası; kuzey-güney yönünde ise Kuzey Suriye ile Anadolu platosu arasında bir kesişme noktasıdır. Stratejik konumu nedeniyle, çeşitli dönemler boyunca orduların, kervanların geçtiği bir uğrak noktası olmuş ve hemen her dönemde iskân görmüştür. Yalnızca Kilis'in değil, Ortadoğu'nun en büyük höyüklerinden biri olmasının yanı sıra Anadolu, Suriye ve Mezopotamya kültürlerinin kesiştiği bir merkez özelliği taşımaktadır. Kalkolitik Dönemden Helenistik Döneme kadar iskân gösteren Oylum Höyük'te yapılan kazılar sonucunda, bölge tarihinin beraberinde Ön Asya Tarihi de aydınlanmaktadır. En eski Kilis yerleşimi olarak kabul edilen Höyük üzerinde gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmaları, bölgenin 5500 yıllık geçmişine ışık tutmaktadır.

Kazı çalışmaları sırasında alınan toprak örnekleri üzerinde gerçekleştirilen karbonlaşmış bitki kalıntıları analizinde, günümüzden binlerce yıl önce de bölge tarımının son derece gelişkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle zeytin, üzüm ve Antepfıstığının bölgenin önemli ürünleri olduğu anlaşılır. Elde edilen bu önemli bulgular, hem yazılı kaynaklarda adı geçen tarımsal ürünlerin varlığını kanıtlamakta hem de günümüzde üretilen tarım ürünlerin tarihinin binlerce yıl öteye uzandığını göstermektedir.

Höyük üzerindeki ilk bilimsel çalışmalar ise 1985 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Engin Özgen başkanlığındaki araştırma ile başlar. Roma Dönemi; höyüğün güney yamaçlarından toplanan çömlek örnekleri ile temsil edilir.

Helenistik Dönem; höyüğün en yüksek noktasına yakın alanda; kuzeydoğu ve güneybatıda açmalarda saptanmış, altındaki Demir Çağı tabakalarının ise kuzeyde ve doğu yamaçta yoğunlaştığı görülmüştür. Doğu yamaçta açılan basamaklı açmada Tunç Çağı buluntuları yapı katlarına bağlı olarak ele geçmiştir. En eski dönemi temsil eden Kalkolitik Çağ buluntuları ise, höyüğün kuzeydoğusunda ortaya çıkarılmıştır. Gerek yüzey araştırmaları, gerekse gerçekleştirilen kazılar, höyüğün en azından Geç Kalkolitik Dönemden (M.Ö 3500-3000) itibaren kesintisiz olarak yoğun iskân gördüğünü ortaya koymaktadır.

İl sınırları içerisinde bulunan ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilen diğer höyükler; Çatal Höyük, Kulsurun Höyük, Leylit Höyük, Yavuzlu Höyük, Sinnap Höyük (Acar Höyük), Belentepe Höyük, Polatbey Höyük, Karamelik Höyük, Murat Höyük, Taşlıbakar Höyük, Sinnap Höyük (Çörtten Höyük), Akpınar Höyük, İnanlı Höyük, Çamurlu Höyük, Tileyli Höyük, Kızıl Höyük, Kumludere Höyük'tür.

MOZAIKLİ BAZİLİKA

6. yüzyıl Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenen bazilika, Oylum Höyük'ün 200 metre batısında bulunmaktadır. Uzun dikdörtgen planlı olduğu anlaşılan yapının inşasında siyah renkli bazalt taş ile kireç taşı kullanılmıştır. Batı yönünden girişi olan bazilikanın iç mekânı iki sıra sütunla üç nefe (bölüm, yol) ayrılmıştır.

Roma ve Orta Çağ dönemlerine ait çok miktarda sikke, iki yazıt ve sütun kaideleri bölgede gerçekleştirilen kazılar sonucunda ele geçen buluntular arasındadır.

Kırmızı, kahverengi, beyaz, gri, turuncu ve siyah renkli taşlar kullanılarak; bitki, malta haçı ve çeşitli geometrik desenlerle bezenen döşeme mozaiği, Erken Bizans Döneminin özelliklerini yansıtır ve yaklaşık 800 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Üstü kapatılarak koruma altına alındığından ziyaret edilememektedir.

DOĞAL GÜZELLİKLERİ

ANIT AĞAÇLAR

İnsan ömrü dikkate alındığında oldukça uzun bir yaşam sürecine sahip olan anıt ağaçlar, uzun yaşamları boyunca nice tarihsel olaylara tanık olmuşlardır. Çoğu zaman tanık oldukları tarihsel olaylarla bütünleşerek toplum belleğinde öylesine yer etmişler ki, yöresel ve ulusal tarih içinde kimi toplumsal olaylar tarih sayfalarındaki yerini bu ağaçların adı ile alabilmiştir. Hatay-Bedirge'deki *Yavuz Selim Meşesi*, İstanbul Sultanahmet'deki *Şecer-i Vak Vak Çınarı* gibi...

Ravanda Kalesi'nin eteğindeki asırlık çam ağacı da bulunduğu yerden yaşananları sessizce izlemekte, doğal güzelliği ve bekçi edası ile bölgenin eşsiz tarihine tanıklık etmektedir. Önde asırlık çam ağacı ve ardında tüm heybetiyle Ravanda Kalesi paha biçilmez bir tablo misali, ziyaretçilerinin hafızalarında yer etmektedir.

Yemyeşil görüntüleri ile kenti renklendiren, dört çınar ve bir çam ağacı Kilis'in anıt ağaçları olarak tescil edilmiştir.

Karataş Mesire Alanı: Adını aldığı kara taş ve kayalarla örtülü, çam ağaçları ile süslü tepelik, Kilis Ovası'nı tüm ihtişamı ile gözler önüne sermektedir.

Akpınar Mesire Alanı: Doğal bir kaynak suyu olan Akpınar'ın hayat verdiği alan, dört bir yanını çevreleyen, zeytinlik, bağ, bahçeleri ile bahar ve yaz aylarında Kilislilerin uğrak yeridir.

Zoppun Mesire Alanı: Yeşilin kucak açtığı Zoppun, kent sakinlerinin ilgi gösterdiği, türküsünü söyleyerek bir keyifle yola koyulduğu mesire alanlarından biridir.

*Akpınar Zoppun yolu,
Koyu gölgesi dolu,
Çiçeklerle süslenmiş,
Yolların sağı solu.*

Akpınar Mesire Alanı

Akpınar Mesire Alanı

Söğütlüdere: Zoppun ve Akpınar'dan gelen suların yeşille kaynaştığı Söğütlüdere, özellikle hafta sonlarında Kilis'in mutfak kültürüne özgü kebab ve yemek çeşitleri ile piknik yapmayı planlayanlar için keyifli bir mekân. Mekânda ayrıca yapay göl üzerinde turistik bir restoran Kilis tatlarını sunmaktadır.

Söğütlüdere

İNANÇ TURU

Cami, mevlevihane, kilise, bazilika, sinagog, türbe...

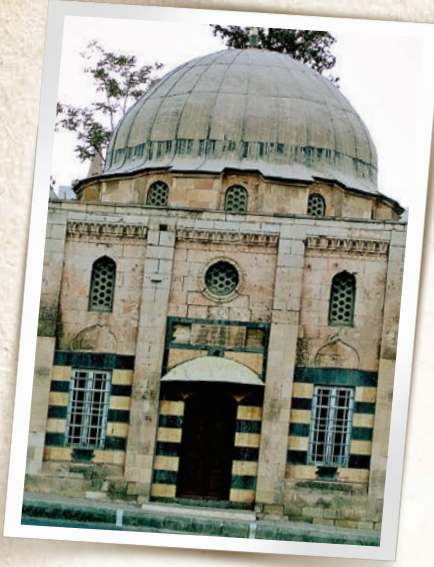
İlk çağ medeniyetlerinden günümüze, asırlar öncesinden gelen zaman yolcuları her biri...

Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Kilis'te de, Musevilik, Hristiyanlık ve İslam dinini temsil eden yapılar kentin maneviyatına sağladıkları katkı ve görkemleri ile varlığını idame ettirmektedir. Kilis, inanç turizmi açısından değerlendirildiğinde zengin bir yapı ortaya koymaktadır.

Çağlar boyunca farklı kültürlerin, milletlerin ve dinlerin bir arada yaşadığı Kilis'te üç semavi dine ait mabetler şehir içerisinde iç içe yer almaktadır. Örneğin; Muallak Camii ile Havra, Çalık Camii ile Ortodoks Kilisesi birbirine çok yakındır. Kent genelinde mimarisi ile dikkat çeken çok sayıda Türk-İslam eseri cami mevcuttur.

Şurahbil Camii

Kilis Mevlevihanesi

Canbolat Paşa Türbesi

17. yüzyılın ikinci yarısında Kilis'i ziyaret eden ünlü seyyah Evliya Çelebi'nin kentte bulunan camiler ile ilgili tespitleri şu şekildedir: "Otuz camisinden en güzeli, padişahlara özgü olan Canbolat Camii'dir. Şahane minberi ve mihrabı, türlü türlü renkli mermerlerle süslenmiştir. Bunları işleyecek bu yüzyılda usta bulamazlar. Canbolat Camii'nden sonra Ulu Cami ve Şeyh Camii gelir. Çarşı içinde Hasanbey Camii gelir ki, çok sağlam merdivenle çıkılan bir yapıdır. Tabakhane Camii toprak damlıdır. Cüneyne Camii kubbelidir ve Ali Subaşı Camii kireç örtülüdür."

Şurahbil bin Hasene, Şeyh Mansur, Şeyh Muhammed Ensari, Şem'un Nebi, Şeyh Muhammed Bedevi, Bilâl-i Habeşî, Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve daha birçok türbe ile, sahabe makam ve mezarlarıyla Kilis bir evliyalar şehridir.

ULU CAMİİ

Kentin en büyük ve en eski camisidir. Memlûkler Dönemi'nde inşa edilen, siyah-beyaz kesme taşları ve motifli kapısıyla ünlü cami, Cami-i Kebir olarak da adlandırılmaktadır.

TEKKE CAMİİ

16. yüzyıl Klasik Osmanlı Mimarisi tarzında inşa edilen Tekke Camii'nin Mimar Sinan tarafından inşa edildiği kanaati kentte oldukça yaygındır. Yapının Halep'teki Hüsreviye Camii ile benzerliği bu fikri kuvvetlendirmektedir. Mimari bakımdan Kilis'in en önemli camisidir. Görkemli kubbesi yapının mimarisine damgasını vurur. Renkli taş ve mermer kullanımı, usta taş işçiliği, karmaşık süslemeleri ile türünün en güzel örneklerini temsil eder.

Ulu Camii

Tekke Camii

ÇALIK CAMİİ

1682 yılında inşa edilen caminin batı cephesinde bulunan taç kapısı üzerinde Mevlevi sikkesi şeklinde bir kitabe yer almaktadır. Avlusunda; çini süslemelerin büyük bölümünün tahrip olduğu minare, taç bilezikli bir kuyu ve Çalık Ağa ve eşine ait mezarlar bulunmaktadır.

CÜNEYNE CAMİİ

Ulu Camii'den sonra kentin en eski yapısı kabul edilir. Caminin bulunduğu yer fetih sırasında şehit düşen sahabilerden ötürü şehitlik anlamına gelen "meşhetlik" olarak anılır. Cüneyne "Küçük Cennet" anlamına gelmektedir. Evliya Çelebi'nin bahsettiği kubbe ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır.

HİNDİOĞLU CAMİİ

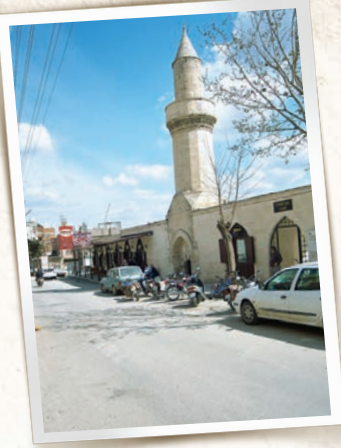
1664 yılında inşa edilen yapı Hindiöğlü Mahallesi'nde yer almaktadır. Kısa gövdeli silindirik minarenin sağındaki hücrenin altında Şeyh Osman Çelebi'ye ait olduğu söylenen Selçuklu tekniğinde yapılmış bir türbenin cenazelik kısmı kalıntısı vardır. Son cemaat mahalinin kuzey köşesinde gömme ayakların iç yüzeyinde bulunan nişlerin bir dönem sadaka taşı olarak kullanıldığı ifade edilir.

MEHMET PAŞA CAMİİ

1719 yılında İbrahim Efendi tarafından yaptırılan cami ve medreseden günümüze yalnızca minaresi ulaşmıştır. Yapı "Öksüz Minare" olarak da anılmaktadır. Kare planlı bir kaide üzerine yükselen minarenin ön cephesinde altı köşeli yıldız motifi bulunmaktadır.

Çalık Camii

Cüneyne Camii

MUALLAK CAMİİ

Kilis'te iki katlı olarak inşa edilen tek camidir. Alt katta dükkân ve depolar, üst katında ise, ibadethaneler yer almaktadır. Minarenin giriş kapısı üzerinde bulunması yapının "havada, boşlukta duran" anlamında "muallak" ismiyle anılmasına neden olmuştur. Ak kesme taşlarla inşa edilmiştir ve minaresi ile ünlüdür.

Akcurun Camii, Çekmeceli Camii, Hasan Attar Camii, Kadı Camii, Katrancı Camii, Kesik Minare Camii, Kör İmam Camii, Murtaza Camii, Özbek Camii, Pirlioğlu Camii, Şeyh Ahmet Camii, Şeyh Süleyman Camii, Şurahbil Camii, Tabakhane Camii, Türkler Camii, Zeytinli Camii şehrin diğer önemli dini yapılarıdır.

Kadı Camii

Öksüz Minare

Öksüz Minare

KİLİSELER

KENDİRLİ KİLİSE (ORTODOKS RUM KİLİSESİ)

Çatısı ve kuzey duvarı yıkılan yapının diğer üç duvarı günümüze ulaşabilmiştir. Oylum Höyüğü'nün 200 metre batısında bulunan Mozaikli Bazilika 6. yüzyıl Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir.

HAVRA

Kentte günümüze ulaşan tek Yahudi eseridir. 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği tahmin edilen yapının duvarlarında, beş adet *İbranice* kitabe bulunmaktadır.

Mozaikli Bazilika'dan Örnekler

Havra

TEKKE VE ZAVİYELER

KİLİS MEVLEVİHANESİ

Evliya Çelebi'nin "Asitane-i Hazreti Mevlana" sözüyle belirttiği Kilis Mevlevihanesi günümüzde cami olarak ibadet yaşamını sürdürmektedir. Yalnızca semahane yapısı görülen Mevlevihane'nin imaret, hazire (mezar yeri), hücreler ve bahçesi ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Tekke Mahallesi'nde yer alan yapı ülkemizde ayakta kalan 32 Mevlevihaneden biridir.

ŞURAHBİL BİN HASENE ZAVİYE VE MAKAMI

Zaviyenin ne zaman inşa edildiği hakkında kesin bir bilgi yoktur. Osmanlı arşivlerinde yer alan 1617 tarihli bir belgede kaydı geçmektedir. Evliya Çelebi *Seyahatnâmesi*'nde yapıdan "tekke" olarak bahsetmektedir.

Mescid, zaviye ve türbeden oluşan yapı, inşa edildiği dönemde kentten uzakta, şehre hâkim bir tepe üzerinde yer almaktaydı. Zaviyenin haziresinde Şurahbil bin Hasene'nin gömülü olduğu rivayet edilir. Şurahbil bin Hasene Mekke'li sahabelerdendir. Habeşistan'a hicret edenler arasında yer almış, Hz. Peygamber (S.A.V.) ile birçok savaşa katılmış ve vahiy kâtipliğini yapmıştır.

ŞEYH EFENDİ TEKKEŞİ

Derviş hücreleri, mescit ve türbeden oluşan tekkenin inşaa tarihi 1858'dir. Kapı üzerinde yer alan kitabeden bir Nakşibendi Tekkesi olduğu anlaşılmaktadır. Tekkenin avlusunda yer alan türbe iki mekândan oluşmaktadır: Kubbe ile örtülü mekânda biri Şeyh Abdullah Serмест Efendi'ye ait beş sanduka, diğeri bölümde aile bireylerine ait yedi sanduka bulunmaktadır.

KİLİS EVLİYALARI

ŞEYH MUHAMMED ENSARİ TÜRBESİ

Yeni Mahallede, İslam Bey Parkı'nın içinde yer alan türbe, 18. yüzyıl sonlarına doğru inşa edilmiştir. Muhammed Ensari, İslamiyeti yaymak maksadı ile bölgeye gelen, İslam ordusunda cerrah olarak görev yapmış, 638 yılında bu bölgede yapılan bir savaşta şehit düşmüştür.

Hz. Talha ve Zübeyr Türbeleri

Şeyh Muhammed Bedevi Türbesi

ŞEYH MUHAMMED BEDEVİ TÜRBESİ

Kentin batısında Kalles Dağı'nın güneyindeki bir tepe üzerinde bulunan Türbe içerisindeki sandukanın kime ait olduğunu belirten herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak Evliya Çelebi'nin "Şehrin batısında bir büyük tekke vardır. Burada Sahâbe-i kirâm'dan Şeyh Muhammed-i Arâbî ve Rittalî diye meşhur bir zat yatar..." şeklindeki açıklamasından bu türbedeki sandukanın Muhammed-i Arâbî ve Rittalî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Türbe yapısı, 14. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği izlenimi vermektedir.

ŞEYH MUHAMMED BAHAEDDİN VE MUHAMMED ŞAHABEDDİN TÜRBELERİ

Türbenin kesin inşa tarihi bilinmemektedir. Kuzey cephesindeki Türkçe yazıda burada yatan kişilerin Şeyh Mehmet Şahabettin ile Şeyh Muhammed Bahaeddin Bağdadi oldukları yazar. Bu kişilerin 644 yılında bu noktada şehit düştükleri belirtilir. Yol genişletme çalışmaları sırasında kısmen yıkılan türbenin, II. Abdülhamid Albümleri'nde kubbeyle örtülü olduğu görülmektedir.

ŞEYH AHMET VE ŞEYH MUHAMMED TÜRBESİ

Türbe, günümüze ulaşamayan Şeyh Ahmet Zaviyesi (küçük tekke)'ne aittir. Evliya Çelebi'nin anlattıklarına göre, türbe kubbelidir ve içindeki sandukalar Şeyh Ahmet ve Şeyh Muhammed'e aittir. Sandukaların üzerinde hiçbir yazı olmadığından hangi sandukanın hangi şeyhe ait olduğu bilinmemektedir.

ALTUN DEDE TÜRBESİ

Şurahbil Zaviyesi'nin güneybatısında yer almaktadır. Türbe içerisinde zatın kimliğini tanıtacak bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Rivayete göre, halk bu zata Yusuf Hemedânî demektedir. Bir başka rivayet ise, türbenin Şurahbil Hazretleri'nin yanına gömülmek istediği salih kişi, Hz.İsa'nın Havarilerinden Bulus'a ait olduğunu belirtmektedir.

TALHA VE ZÜBEYR TÜRBELERİ

Cennetle müjdelenen on sahabe arasında yer alan Hz. Talha ve Hz. Zübeyr bin Avvâm adına düzenlenen makamlar Abdi Oymağı Mahallesi Ağalar Ağası Sokağı'ndadır.

KİLİS MUTFAĞI

Davet sofralarının başköşesine kurulan Teşrübe, kabakla, patlıcanla, acurla lezzetlenen Şihil-mahşi, mangal ateşinde Kübbülmüşveyye, olmazsa olmaz Kilis Tavası, üzerine Cennet Çamuru ya da kat kat kızarmış yufka arasına gezdirilen pekmezli Zülbiye ile Kilis Mutfağı renkli, bir o kadar da lezzetlidir.

Kilis Tava

İçli Köfte

Çorbalar, pilavlar, kebablar, köfteler, tavalalar, dolmalar, sarmalar; çeşit çeşit baharat, yoğurtla, sebzeyle tat bulan yemekleri ile damağınızı şenlendiren Kilis Mutfağı'ndan lezzet alternatifleri...

Kübbülmüşviyye, Kübbüllebeniyye, Şihilmahşe (dolmaların şahı), Bıkbıkiyye, Teşrube, Semirsek, Şışperek, Zülbiye, Müceddere... Gaziantep mutfağına aşina olan Kilis yemekleri isimlerinden anlaşılacağı üzere Arap mutfağından da esintiler taşımaktadır. Kendine has yapısı ve yemekleriyle Kilis mutfağı, Halep-Antep tatları arasında özel bir lezzet durağıdır.

Kilis'in konumu, Kilis mutfağını şekillendiren en önemli etmendirdir. Verimli bağları, cömert zeytinlikleri, tahıl ambarı ovaları Kilis'in geleneksel ürünlerinin kaynağıdır. Zeytin ve zeytinyağı bölgenin en nadide lezzetlerindedir.

Kış için hazırlanan kuruluklar tüm yörede olduğu gibi Kilis mutfağında da önemli bir yer tutar. Kuruluklarla yapılan dolmaların yeri bambaşkadır. Firikli, bulgurlu, pirinçli içlerle doldurulan patlıcan, acur, kabak, havuç, dolma çeşitleri, lahana, yaprak sarmaları verilen emeğin hakkını veren lezzetlerdir. Mumbar dolmasının yeri ise Kilisli için apayrıdır. Dolmalar kadar içli köfte çeşitleri de Kilis mutfağına damgasını vurur. Köftenin etli etsiz her türlü yapıları. İçli köfteden başka çiğ köfte, mercimek köftesi, zeytli (zeytinyağlı) köfteler, fırın köfteler, şiş köfteler saymakla bitmez. Kebablar da yemekler de; acı, tatlı biber, tarçın, kimyon, kuzbara (kişniş) gibi baharatlarla tat kazanır. Tencere yemekleri de çeşit çeşittir. Özetle; yoğurtlu salçalı, sulu yemekler, musakkalar, bastırmalar derken Kilis mutfağı anlatmakla bitmez. Katmer, künefe, belluriye gibi tatlılar ziyafete son noktayı koyar.

Bağlardan gelen üzümlerle yapılan pekmez çeşitleri ve şireden yapılan tatlılar Kilis'in geleneksel lezzetleri arasında öne çıkar. Kilis'i çevreleyen verimli bağlarda yetişen üzümlerle 'Yaş pekmez', 'Sıcak pekmez' ve 'Gün pekmezi' olmak üzere üç tür pekmez üretilir. Özellikle 'Gün pekmezi' kente özdeşleşmiştir. Şireden yapılan cevizli sucuk, muska, dilme, kesme, tatlı tarhana gibi tatlı lezzetler ile kuru üzüm türleri Kilis'in geleneksel ürünleri arasındadır.

KİLİS YEMEKLERİN- DEN BAZI ÖRNEKLER

Köfteler: İçli köfte, akıtmalı köfte, Arap köfte, oruk, iç katması, çiğ köfte, fırın yapması, karma katma, kübbülmüşveyye, kübbülmütecceni...

Çorbalar: Tatlı malhıta, ekşili malhıta, köllük aşı, kelle paça, lebeniye, işkembe çorbası, tarhana çorbası...

Öcce

Kebablar: Armut kebabı, ciğer kebabı, ekşili kebab, kıyma kebabı, Kilis kebabı, yoğurtlu kebab...

Tavalar: Kilis tavası, domates tavası, saçma tava...

Et Yemekleri: Altı cacıklı, kara kavurma, kızartma, mertadille, tirit, höbbüllüp...

Dolmalar-Sarmalar: Acur dolması, kabak dolması, şihilmahşe, yaprak sarması, patlıcan dolması, kaburga dolması...

Pilavlar: Otlı aşı, simit aşı, firik pilavı, keşkek, bulgur aşı, İran pilavı, müceddere...

Tatlılar: Zerde, gerebiç, züngül, katmer, belluriye, şıllık, cennet çamuru...

Yoğurtlu Kebab

Lor Semseği

Kilis coğrafyasına damgasını vuran iki ürün vardır: Üzüm ve Zeytin.

ÜZÜM

Kilis, bağlarıyla nam salan bir kent. Kentin verimli bağ ve bahçelerini kaleme alan Evliya Çelebi; vaktiyle Kilis bağlarında kırk çeşit üzüm bulunduğunu belirtiyor. Ünlü seyyah çeşitleri bir bir saymıyor ancak, Horozkarası, Hömmusu (Hönnüsü), Rumi (Urumu), Yediveren (yediveren), İnek Memesi, Dökülgen, Dımışkı, Kabarcık günümüze ulaşan türleri. Özellikle Horozkarası ve Rumi yörenin öne çıkan üzümleri. Kopkoyu mor-lacivert arası bir siyah üzüm olan Horozkarası daha çok sofralık olarak tüketilir. Sarı-açık yeşil rengi ile tanınan Rumi ise, pekmez ve şire yapımında kullanılır.

Sıcak pekmez, gün kurusu, yaş pekmez, cevizli sucuk, dilme, kesme, tatlı tarhana Kilis bağlarından soframıza uzanan nadide lezzetlerden bir kaçı.

ZEYTİN

Zeytin ağaçları tüm cömertliği ile sarmalar Kilis'in dört bir yanını. Meyvesi, yağı, çekirdeği, dalı ve yaprağıyla çok eski çağlardan bu yana zeytin Kilislinin baştacısı olmuştur. Bu mucizevi besin eşsiz lezzetinin yanı sıra; kalp ve damar sağlığı için faydalıdır, yaşlanmanın etkilerini azaltır. Cilde güzellik verir, kırışıkları giderir.

İnce kabuğu, küçücük çekirdeği ile Kilis zeytini boyundan beklenmeyecek büyüklükte bir lezzete sahiptir. Yoğunlukla zeytinyağı üretiminde kullanılmaktadır. Zeytinyağının nefaseti de ayrı elbette.

SABUNCULUK

Sabunculuk Kilis'e zeytin ağaçlarının bir armağanı. Üstelik son yılların organik modası ile uyumlu; bitkisel, doğal, organik nasıl adlandıracağınız size kalmış.

Sabun imalatı sabır ve ustalık isteyen zor bir zanaat. Devasa kazanlarda fokur fokur kaynatılan zeytinyağı, defneyağı ve kostik, ne vakit kıvamına gelir, nasıl kalıplanır ustası bilir. Ancak Kilis çarşılarında satışa sunulan, doğallığı ve kalitesi ile öne çıkan sabunların özellikleri şöyledir:

Üretim sürecindeki karışımlarına göre piyasada; saf zeytinyağından, saf zeytinyağı ve defne yağından (garlı sabun), yarısı zeytinyağı yarısı pirina yağından ve sadece pirina yağından (Kilis'e özgü 'Güllü Sabun') yapılan türleri vardır.

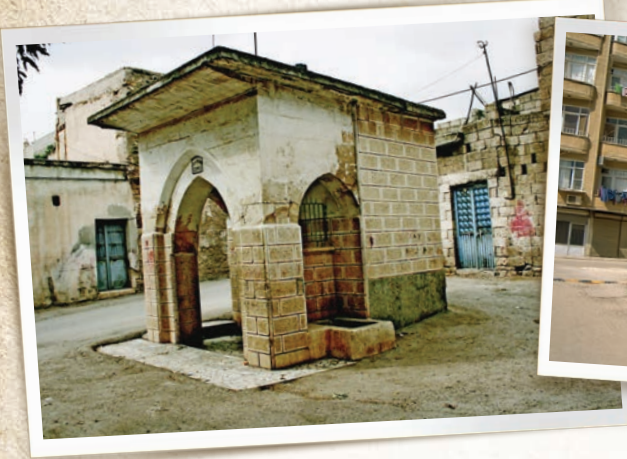
Kilis'in dillere destan üzümü, zeytini ve sabunu dizelerde hayat bulur:

*Üzüm kokulu hatun
Zeytin dalında attun
Sultane ne hoş kokar
Leylak güller eflatun
(Anonim)*

ÖNCÜPINAR

Bayramlaşma görüntüleri ile TV ekranlarından aşına olduğumuz Öncüpınar Sınır Kapısı, Türkiye-Suriye arasında önemli bir geçiş noktasıdır. Sınır kapısı Kilis'in 8 kilometre güneyinde yer almakta ve 157 metrelik tampon bölgeden oluşmaktadır. Halep'i görmek isteyenlerin mecburi güzargâhında bulunan Öncüpınar Sınır Kapısı, iki ülke arasında karşılıklı vizelerin kaldırılması ile yoğun hareketliliğe sahne olmaktadır.

Aynönü Kasteli

İbşir Paşa Kasteli

KASTELLER

Kasteller, Kilis kent merkezinde yer alan anıtsal mimari eserlere örnek teşkil etmektedirler. Kent genelinde çeşmeler kastel olarak adlandırılmaktadır. Karacaoğlan'ın şiirlerinde hayat bulan Kilis Kastelleri şarkılara da konu olmuştur. Kurdağa, Fellah, İbşir Paşa, Aynönü, Nemika ve Salihağa kastleleri günümüzde varlığını sürdüren kent çeşmeleridir.

KABALTI

Daracık, taş döşeli nostaljik görünümü ile Kilis sokaklarında evlerin kubbe misali sarmaladığı kabaltılara sıkça rastlanır. Kent mimari dokusuna uygun olarak kimi evler sokağın üzerini kaplayacak şekilde inşa edilmişlerdir. Halk arasında bu tür yapılara "kabalti" denilmektedir.

HAMAMLAR

Kilis'te Osmanlı Mimarisi'nin tüm inceliklerini yansıtan hamamlar, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Kent merkezinde yer alan hamamların mimarisi soğukluk, ılıkılık, sıcaklık, su deposu ve külhan (hamamı ısıtan ocak) kısımlarının sıralanması ve bunların birbirine geçişinin düzenlenmesi ile kurgulanmıştır.

Hasanbey Hamamı

Eski Hamam

PAŞA HAMAMI

Kentin hamamları içerisinde en büyük ve gösterişli olanıdır. 1567 yılında inşa edilen yapının irili ufaklı 11 kubbesi bulunmaktadır. Cephesi yöreye özgü sarı ve siyah taşlarla örülerek süslenmiştir.

ESKİ HAMAM

Kanuni döneminde inşa edilen yapının zemini yol seviyesinden aşağıdadır. Zaman içinde kısmen toprak altında kalması sebebi ile *Eski Hamam* olarak adlandırıldığı rivayet edilmektedir.

Eski Hamam

Tuğlu Hamamı

HOCA HAMAMI

Kilis'in en eski hamamı olan yapı halk arasında *Koca Hamamı* olarak da adlandırılmaktadır. Kare planlı, büyük kubbeli sade bir yapıdır.

HASANBEY HAMAMI

16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen yapı, yol seviyesinden aşağıda olduğu için *Çukur Hamam* olarak da bilinir. Hamama dokuz taş basamaklı merdiven ile inilir.

TUĞLU HAMAMI

Düzen kesme taşlarla inşa edilmiş çok kubbeli bir yapıdır. 1785 yılında yapılan hamam *Dalataban Paşa Hamamı* ya da *Yeni Paşa Hamamı* olarak da adlandırılır. Cephesi siyah-beyaz taşlar ve mermerlerle bezenmiştir.

TARİHİ YAPILAR VE KONAKLAR

ESKİ HÜKÜMET KONAĞI (ADLİYE BİNASI)

Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan yapının inşa tarihi 1925'dir. Halk arasında Hükümet Sarayı olarak anılır. Günümüzde Adliye Binası olarak kullanılmaktadır. Kesme taştan inşa edilen iki katlı yapı, "U" şeklinde bir plana sahiptir.

Adliye Sarayı

AKINCI KONAĞI

Akcurun semtinde bulunan konağın, 1895-1900 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. İki katlı yapının alt kısmında mağara bulunmaktadır. Bu bölüm mutfak ve depo olarak kullanılmıştır. Diğer katlarda büyük bir salonun iki yanında üçer oda yer almaktadır. Konak, 1926 yılında Akıncı ailesi tarafından satın alınmıştır, o tarihten bu yana *Akıncı Konağı* olarak bilinmektedir.

Neşet Efendi Konağı

NEŞET EFENDİ KONAĞI

Son Osmanlı Mimari tarzında 20. yüzyılın başında inşa edilmiş bir taş yapıdır. Toplam 25 odadan oluşan konak, odalar arasında kapılarla birbirine geçmelidir. Sıvası "sabun sıvak" denilen kül, kireç, yumurta vb. malzemelerden oluşan siva ile yapılmıştır. Binaya ait iki su kuyusu mevcuttur. Yakın zamanda restorasyonu tamamlanan konak, Kilis Arkeoloji ve Etnografya Müzesi olarak kent yaşamına hizmet vermeye hazırlanıyor.

AHMET BEY KONAĞI

Kent merkezinde Nemika Caddesi üzerinde bulunan konak, 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş iki katlı bir yapıdır. Ön cephede yer alan kapının yarım daire şeklindeki çıkıntısı taş işçiliği yönünden çok önemlidir. Giriş kapısı ve kapının üzerindeki taş balkon siyah ve pempe taşlarla yapılmıştır. Bütün köşeler siyah bazalt taşları ile örülmüştür. Binanın iç kısmında avlusu bulunmaktadır. İçte ve dışta ağaç oymacılığının en güzel örnekleri görülür.

YOYAV (Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca'nın doğduğu ev)

Kemaliye İlköğretim Okulu

EL SANATLARI

Çağlar boyunca çeşitli uygarlıkların mührünü taşıyan Kilis, kent genelinde icra edilen el sanatları söz konusu olduğunda Gaziantep kültürü ile özdeş bir yapı sergiler. Nakış işlemeciliği ve yemenicilik her iki ilde de ortak izler taşır. Bu ortak izler yemek kültüründen, tarihsel birikime, geleneklere, birçok detayda kendini hissettirir. Bir dönem Kilis'in Gaziantep'e bağlı şirin bir ilçe olmasının bu durumda etkisi büyüktür.

Maharetli ustaları ile Kilis, her alanda fark yaratmayı bilmiştir. Ünlü seyyah Evliya Çelebi, yaklaşık dört asır önce bölgeye gerçekleştirdiği ziyaretin ardından "Kilis halkı ehli hiref (zanaatkardır)'dir." sözü ile yöre halkının sanata olan düşkünlüğünü vurgulamaktadır. Nakış işlemeciliği, yemenicilik, kilimcilik bir köşede dursun, çeyizlerin olmazsa olmazı Kilis yorganları ile yorgancılık kente özgü bir el sanatı.

YORGANCILIK

Rengârenk atlas kumaşların kaygan ipeksi yüzeyini; papatya, kuş, hurma yaprağı, hurma dalı, lale, karanfil, menekşe, yaprak, rüzgâr gülü, su yolu, güneş, kafes, girift, arabesk, helezonik, fiyonklu, armut gibi pek çok desen şenlendirir Kilis yorganlarında.

Motifler genellikle göbekte yoğunlaşır, kimi zamansa yorganın tüm yüzeyini kaplar. Kendine has işlemleri ve renkleri ile değer kazanan yorgancılık sanatı Kilis'te tümüyle erkekler tarafından icra edilir.

Üst kısımda şeker gibi rengârenk atlas kumaşların kullanıldığı yorganlarda astar olarak patiska tercih edilir. Dolgu malzemesi olarak özellikle pamuk ve yün kullanılmaktadır. Çeyizlerin gözdesi Kilis yorganları kent merkezindeki yorgan atölyelerinde üretilmekte ve sergilenmektedir.

YEMENİCİLİK

Babadan oğula aktararak, asırlar boyu süregelen bir emanettir, el sanatıdır yemenicilik.

Üstü yumuşak, altı kalın deriden üretilen el emeği, göz nuru yemeniler hem rahat, hem de sağlıklıdır. Kaliteli doğal malzemeden yapıldığı için teri çeker, vücudun elektriğini alır.

Gelişen ayakkabıcılık sektörü ve beraberinde değişen giyim anlayışı ile yemeniler günümüzde yalnızca hediyelik eşya olarak değerlendirilirken, yemenicilik kaybolmaya yüz tutan sanat dalları arasına girmeye adaydır.

Yemenilerin yumuşak olan üst yüzü 'havır' denilen oğlak derisinden yapılır. Sert olan tabanda, kalın siğir veya manda derisi, astarda ise koyun derisi kullanılır. Önce kat kat deriden yapılan taban hazırlanır. Üst kısmın tabana dikiminde çift çelik iğne kullanılır, kalıpta şekillendirilir. Deri, muşta ile yumuşatılır, kayım ve falçata ile gerekli düzeltmeler yapılır. En sonunda kenarları sabunlanarak ihval denilen sert ağaçtan yapılmış parlatacı bir araçla parlatılır.

Siyah ve kırmızının özellikle tercih edildiği, anabi (mor), gül, şeftali, narçiçeği, bayrak kırmızısı renkleri ile dikkat çeken yemeniler büyüklüklerine göre de ilginç isimler alıyor. Küçük çocuklar için olan yemeniler "metelik" diye adlandırılırken, 7 yaş için olanlar "Küçük Hasbe", 9-10 yaş grubu için olanlar "Büyük Hasbe" olarak adlandırılıyor. 35 numara büyükler için kabul ediliyor ve "Vestani" adını alıyor. 36-37 numaralar hanımlarda en yaygın büyüklük olduğundan olsa gerek, "Orta Ayak" yakıştırmasını alıyor. Ayak büyüdükçe isimler değişiyor; 39-40 "Zerden", 40-41 "Ges", 42-43 "Lorta", 44 "Yuzğar" diye gidiyor. 45 numaraya gelince ise ayağın haşmetine uygun bir isim alıyor; "Ulu Ayak".

NAKIŞ İŞLEMECİLİĞİ

Kilis nakışı; çiti badem, mercimek, ciğerdeldi, kartopu, cemaliyan, çin iğnesi, kanava iğnesi gibi tekniklerle, çeşit çeşit desenlerle zenginleşir. Geometrik şekiller, bitki, çiçek, meyve, hayvan figürleri, kumaşın üzerine yerleşerek, işleyenin hayallerini dile getirir.

Culhacılık, saraçlık, semercilik, hallaçlık, postalıcılık, nacarlık, tenekecilik, kalaycılık, tabaklık, helvacılık, hasırcılık ve zembilcilik ise, Kilis'in zamana teslim ettiği, unutulmuş el sanatları arasında.

YAPMADAN DÖNME

Kilis'i ziyaret edenler Ulu Camii'yi, Tekke Camii'ni, Kilis Mevlevihanesi'ni, Şurahbil Bin Hasene Zaviyesi'ni, Ravanda Kalesi'ni, Oylum Höyük'ü görmeden;

Kilis zeytinyağı, gün pekmezi, menengiç kahvesi, cevizli üzüm sucuğu, üzüm, kahvaltılık zahter ve Kilis kurabiyesi almadan;

Kilis tava, oruk, gerebiç, künefe ve Kilis katmerini tatmadan dönmemelidir.

Kilis Valiliği	(348) 813 10 02
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	(348) 814 02 53
Emniyet Müdürlüğü	(348) 813 25 55
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	(348) 813 93 23
Oylum Höyük Kazı Evi	(348) 813 59 32
Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM)	(348) 814 49 97
Devlet Hastanesi	(348) 813 52 01
Kilis Otobüs Terminali	(348) 813 28 35
Polis İmdat	155
Alo Jandarma	156
İtfaiye Yangın İhbar	110